

2020 - Rokiem Samorządu Terytorialnego

Wydarzenia sprzed 30 lat umożliwiły transformację ustrojową w naszym państwie. Już w 1989 r. postulowano przywrócenie samorządu terytorialnego i zagwarantowanie mu udziału w sprawowaniu władzy. Wówczas Parlament z inicjatywy Senatu rozpoczął opracowywanie reformy samo-

rządowej. Istotne znaczenie dla funkcjonowania samorządu miały ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, ordynacja wyborcza do rad gmin oraz ustawy tzw. pakietu samorządowego.

27 maja 1990 r. odbyły się pierwsze wybory samorządowe do rad gmin, w 1993 r. Polska ratyfikowała Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego. Starano się uwzględnić interes narodowy Polski w kontekście przyszłego członkostwa w Unii Europejskiej, przystosowując organizację terytorialną struktur samorządowych kraju do standardów UE, stąd idea trójstopniowego samorządu terytorialnego, w którym województwo miałoby charakter regionu, będącego podmiotem współpracy międzynarodowej.

Z dniem 1 stycznia 1999 r. wprowadzono trójstopniowy podział terytorialny kraju poprzez utworzenie samorządu gminnego, powiatowego, wojewódzkiego. Nowe jednostki samorządu terytorialnego przyjęto na mocy przepisów z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa uzupełnionych rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów, przy czym zasady nadania gminom miejskim praw powiatu zastały określone w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym. Mapa administracyjna Polski składa się obecnie z 16 województw, 314 powiatów ziemskich, 66 miast na prawach powiatu, tzw. miast grodzkich.

Według trójstopniowego podziału terytorialnego państwa największą jego jednostką jest województwo. Miejsce pośrednie pomiędzy województwem a gminą zajął powiat, powołany na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r., w którym określono jego granice i przy-

porządkowano gminy. Najmniejszą z jednostek zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa jest gmina, czyli terytorium wraz z zamieszkującymi na nim mieszkańcami, którzy z mocy prawa stanowią wspólnotę samorządową, zaś rada gminy jest organem przedstawicielskim, kolegialnym, powoływanym w drodze wyborów powszechnych na czteroletnią (wówczas) kadencję.

Od 2002 r. oprócz wyborów do rad gmin, powiatów, sejmików przeprowadzane są także wybory bezpośrednie jednoosobowych organów wykonawczych: – wójtów, burmistrzów, prezydentów. W wyniku nowelizacji ustawy o samorządzie gminnym pozycja organu wykonawczego w stosunku do rady gminy została wzmocniona. Zgodnie z jej zapisami wójt może być odwołany jedynie w drodze referendum lub przez Prezesa Rady Ministrów (na wniosek wojewody), jeżeli permanentnie narusza przepisy Konstytucji RP, nie zaprzestając naruszeń mimo wezwań wojewody. Tym samym zlikwidowano więc złożone z radnych zarządy miast i gmin. Formuła zarządu została natomiast utrzymana na powiatach i województwach, w których starosta i marszałek nie są wybierani w wyborach bezpośrednich.

W roku 2000, dla uczczenia doniosłości pierwszych wyborów samorządowych, ustanowiono 27 maja Dniem Samorządu Terytorialnego. Z okazji 30-lecia ogólnopolskie korporacje samorządowe ogłosiły rok 2020 Rokiem Samorządu Terytorialnego.

W związku z zaistniałym zagrożeniem rozprzestrzeniania się zakażeń wirusem COVID-19 pojawiła się potrzeba wprowadzenia szczególnych rozwiązań, które umożliwiają podejmowanie działań minimalizujących zagrożenie dla zdrowia publicznego. W Polsce 13 marca 2020 r. został wprowadzony stan zagrożenia epidemicznego. W związku z powyższym zaplanowane wcześniej wydarzenia i uroczystości nie mogły zostać w pełni zrealizowane. Chcąc włączyć się w obchody jubileuszu Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego przygotowuje publikację naukową poświęconą 30-leciu samorządu terytorialnego oraz biuletyn okolicznościowy.

dr Iwona Wieczorek
Dyrektor Narodowego Instytutu Samorządu
Terytorialnego

Na drodze do samorządności.

Przemiany ustrojowe w Polsce w latach 80. i 90. XX wieku

Wstęp

Po trzydziestu latach funkcjonowania w demokratycznej Rzeczypospolitej, instytucje samorządu terytorialnego postrzegane są jako nieodłączny element funkcjonowania państwa. Należy jednak pamiętać, że jest to we współczesnym kształcie rozwiązanie stosunkowo młode i – jak pokazują stuletnie doświadczenia polskie – nad wyraz kruche. Historia udziału Polaków we współrzędzeniu środowiskiem lokalnym, skłania do wyrażenia stwierdzenia, że mozolna budowa społeczeństwa obywatelskiego, wielokrotnie przerywana przez wojny światowe i zawirowania polityczne, zmuszała społeczeństwo do podejmowania w kolejnych dekadach trudu odbudowy samorządu terytorialnego. Ostatnią taką próbę stanowiły reformy przeprowadzone w latach 1990 i 1998 polegające na jego reaktywacji po czterdziestoletnim okresie funkcjonowania ustanowionych na wzór sowiecki rad narodowych.

Od czasu reaktywacji, samorząd terytorialny stał się w Polsce integralnym elementem życia społecznego, gospodarczego i politycznego. Instytucja ta ukształtowana została w wyniku przemian ustrojowych zachodzących w Polsce w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Prezentowany artykuł ma za zadanie prześledzić procesy, które doprowadziły do utworzenia samorządu terytorialnego w jego nowoczesnym kształcie.

Samorząd terytorialny – doświadczenia polskie do 1990 roku

Tradycje samorządności terytorialnej w Polsce sięgają czasów I Rzeczypospolitej, w której funkcjonowały samorządy miejskie i wiejskie oraz odgrywające znaczącą pozycję sejmiki szlacheckie. Powstanie nowoczesnego samorządu wiąże się z wpływem idei rewolucji francuskiej XVIII wieku, rozwojem liberalizmu politycznego i konstytucjonalizmu prawniczego w XIX wieku. Z czasem, opierając się na ideach liberalizmu politycznego, dążono do odpowiedniego powiązania samorządu z administracją państwową. Po rozpadzie Rzeczypospolitej w końcu XVIII wieku, pod trzema zaborami tradycje samorządowe nadal pozostawały żywe, a w drugiej połowie XIX stulecia na terenach pozostających we władaniu pruskim i austriackim wprowadzono nowoczesną instytucję samorządu (Panejko 1926, s. 122; Łapa 2018, s. 15–30). Ustawa zasadnicza przyjęta w 1921 roku, w tworzącej zręby odrodzonego po latach niewoli państwa, postanawiała: „Rzeczpospolita opierając swój ustrój na zasadzie szerokiego samorządu terytorialnego, przekazuje przedstawicielom tego samorządu właściwy zakres ustawodawstwa, zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowymi” (Dz.U. RP z 1921 r., Nr 44, poz. 267). Historia

udziału społeczeństwa w sprawowaniu władzy na poziomie regionalnym w Polsce w latach 1918–1939 to dzieje samorządu terytorialnego odbudowywanego w gminach wiejskich i miastach oraz powiatach, a także, w nader okrojonym zakresie, w województwach. Jego rozwój w okresie międzywojennym napotykał na przeszkody w postaci różnych tradycji z jakich czerpały scalane dzielnice młodego państwa oraz sprzeczności interesów administracji lokalnej i rządowej. W latach trzydziestych XX wieku postanowienia ustawy scaleniowej oraz przepisy Konstytucji kwietniowej otworzyły drogę do przemian ustrojowych zmierzających do ograniczenia samodzielności samorządu terytorialnego (Bigo 1936, s. 7, 9; Gottlieb 1933). Kres polskiej samorządności położyli w okresie drugiej wojny światowej okupanci – Niemcy zlikwidowali struktury samorządowe, pozostawiając jedynie w pełni nadzorowane przez władze okupacyjne zarządy miast i gmin (Mączyński 2012, s. 147–229). Wraz z końcem wojny na wyzwolanych obszarach Rzeczypospolitej administrację niemiecką zastępowały nowe władze, całkowicie podległe władzom radzieckim. W wyniku zmian ustrojowych wprowadzonych przez komunistów, utworzono „specyficzny, nieznany w polskiej tradycji system samorządu terytorialnego, oparty na radach narodowych. Powstały one – formalnie jeszcze przed lipcem 1944 roku – z nominacji i stan ten utrzymywany był przez wiele następnych lat. Zdominowane, rzecz jasna, przez PPR [następnie PZPR] i jej najwierniejszych sojuszników, z reguły podejmowały uchwały i decyzje dyktowane »od góry« i stanowiły koalicyjną fasadę dla wpływów jednej partii” (Paczkowski 1995, s. 168. Por. Honka 2012, s. 34–35). W latach 1949–1950 nastąpił proces całkowitej recepcji radzieckich wzorców ustrojowych. Rok 1950 przyniósł zmianę w postaci likwidacji samorządu terytorialnego, a ściślej mówiąc tego, co po wojnie zostało przywrócone z samorządu terytorialnego Drugiej Rzeczypospolitej. Aby ułatwić scentralizowanie władzy na coraz większą skalę, wprowadzano rozwiązania radzieckie. Kluczową rolę odegrały przepisy Ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. RP z 1950 r., Nr 14, poz. 130). Zniesiono nią związki samorządu terytorialnego oraz samorządowe organy wykonawcze, czyli wydziały wojewódzkie i powiatowe, a także zarządy miejskie i gminne. Kompetencje zniesionych organów przekazano radom narodowym, które do 1954 roku nie były wybierane przez społeczeństwo, oraz ich organom wykonawczo-zarządzającym – prezydiom rad. W ten sposób na mocy przywołanej ustawy pełnię władzy uzyskiwały rady narodowe, a fakt ten potwierdzono w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 roku. W używanej przez władze retoryce mówiono, na wzór radziecki, o centralizmie demokratycznym, co miało

stanowiąc uzasadnienie zhierarchizowania rad, od 1947 roku poddanych nadzorowi Rady Państwa. Należy bowiem podkreślić, że ośrodek dyspozycyjny i nadzorczy znajdował się w odpowiednich strukturach Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (Izdebski 2011, s. 88). Odrodzenie polskiej samorządności nastąpiło po czterdziestu latach,

w roku 1990. Stanowiło element transformacji ustrojowej.

dr Małgorzata Łapa¹

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Polski Najnowszej

Bibliografia:

Źródła drukowane:

Dz.U.RPz1921 r., Nr 44, poz. 267, Ustawa z dn. 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
Dz.U.RPz1950 r., Nr 14, poz. 130, Ustawa z dn. 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej.

Literatura:

Bigo T. (1936), Samorząd terytorialny w nowej konstytucji, Lwów.
Gottlieb S. (1933), Samorząd Polski. Ustawa z dn. 23 III 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego, Lwów.
Honka N. (2012), Ewolucja systemu samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej, Wrocław.

Izdebski H. (2011), Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności, wyd. 2, Warszawa.

Łapa M. (2018), Sto lat samorządu. Sto lat niepodległości, Łódź.

Mączyński M. (2012), Organizacyjno-prawne aspekty funkcjonowania administracji bezpieczeństwa i porządku publicznego dla zajętych obszarów polskich w latach 1939–1945. Ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa jako stolicy Generalnego Gubernatorstwa, Kraków.

Paczkowski A. (1995), Pół wieku dziejów Polski 1939–1989, Warszawa.

Panejko J. (1926), Geneza i podstawy samorządu europejskiego, Paryż.

27 maja 1990 r. odbyły się pierwsze wolne i demokratyczne wybory samorządowe. Było to możliwe dzięki uchwaleniu 8 marca 1990 r. przez ówczesny Sejm Ustawy o samorządzie gminnym, która nie tylko dała lokalnym społecznościom prawo do decydowania o części spraw publicznych, ale także wskazała źródła ich finansowania. Dzisiaj oczywistym wydaje się fakt, że sami możemy decydować o sprawach, które nas dotyczą a od naszych głosów zależy komu powierzymy zarządzanie naszą lokalną wspólnotą.

Poniżej prezentujemy refleksje samorządowców, w kontekście 30 lat odrodzonego samorządu terytorialnego.

Samorząd budowany na wartościach

1. Korzenie

Wybór Polaka, krakowskiego metropolity Karola Wojtyły na zwierzchnika Kościoła Katolickiego, a następnie pierwsza pielgrzymka Papieża Jana Pawła II do Ojczyzny w 1979 r. wyzwoliły w Polakach wielki potencjał siły, wiary i nadziei, potencjał ukryty dotychczas pod powierzchnią strachu i codziennych niedostatków totalitarnego państwa. Ludzie mogli zobaczyć, jak jest ich wielu na mszach papieskich, mogli się policzyć. To był czas, który miał decydujący wpływ na przemianę duchową, od której rozpoczął się proces odzyskiwania ludzkiej godności i suwerenności narodowej. Owocem było powstanie ruchu „Solidarność”, a w konsekwencji – niepodległego państwa z odrodzonym samorządem terytorialnym.

Warto przypomnieć, że w uchwale programowej I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” w 1981 r. znalazł się rozdział VI Samorządna Rzeczpospolita, a w nim teza 21, która brzmiała: Samodzielne prawnie, organizacyjne i majątkowo samorządy terytorialne muszą być rzeczywistą reprezentacją społeczności lokalnej (Uchwała programowa 1981, s. 149).

W posłaniu do Polonii świata delegaci pisali natomiast, że: Ojczyzna nasza przeżywa wielkie chwile. Ważą się losy naszego narodu. Tu, nad Wisłą, rodzi się nowa Polska, której fundamentem jest społeczne i narodowe braterstwo. Zrodzona z woli całego narodu „Solidarność” jest nie tylko związkiem zawodowym ludzi pracy, lecz jest jednocześnie obywatelskim ruchem społecznym ludzi świadomych swych praw, jak również obowiązków wobec Ojczyzny i jej niepodległości. (...). łączy nas historia, kultura i tradycja narodowa. Łączy nas też

1 Pełen tekst opracowania pojawi się w publikacji NIST poświęconej 30- leciu odrodzonego samorządu terytorialnego

w sposób szczególny żywy symbol jedności Polaków - Wielki Apostoł Miłości i Prawdy - nasz Brat Jan Paweł II (List 1981).

Droga do państwa obywatelskiego opartego na najwyższych wartościach została przerwana przez wprowadzenie stanu wojennego, który zniszczył entuzjazm i wiarę w ludzi. Nie zniszczył jednak woli zmian, wiary w to, że zmiany są możliwe oraz determinacji i programu (Kapsa, Wrona 2000).

Przedłużeniem ducha „Solidarności” w miastach i gminach były komitety obywatelskie, które powstały przed wyborami do Senatu i Sejmu kontraktowego. Po wyborach stały się miejscem społecznej aktywności lokalnej. Dzięki nim w skali kraju ukazywało się kilka tysięcy pism lokalnych. Ruch ten inicjował pierwsze formy pomocy społecznej i z niego wywodzi się ruch na rzecz społecznej oświaty. Przede wszystkim jednak był forum, gdzie uczono się myśleć o dobru wspólnym. Po wygranych wyborach w czerwcu 1989 r. Senat przygotował projekt ustawy o samorządzie terytorialnym, uchwalonej następnie przez Sejm 8 marca 1990 r. Komitety odegrały ogromną rolę w odbudowie samorządów i były tą siłą, która wygrała wybory lokalne 1990 r. (Regulski, Kulesza 2009, s. 130). Restytucja samorządu stała się faktem.

2. Entuzjazm zmian

Czynnikiem decydującym o rzeczywistej zmianie działania administracji publicznej było odrodzenie polskiego samorządu po 45 latach totalitarnego systemu państwowego. Decentralizacja władzy i wykorzystanie tego co najważniejsze - autentycznego potencjału ludzkiego w społecznościach lokalnych, wyzwoliło nowe możliwości i dało prawdziwe i stałe, pozytywne zmiany. Przywrócenie samorządnych gmin dało fundament państwu i utrwaliło wolność obywateli.

Brak rozwiązań prawnych samorządu terytorialnego, brak orzecznictwa w tym zakresie i wzorów postępowania powodował, że często sięgano do praktyk z II Rzeczypospolitej i rozwiązań stosowanych w zachodnich demokracjach, adaptując je do polskich warunków. Problemy prawne, finansowe i inwestycyjne były ogromnym wyzwaniem, z którym przyszło się zmierzyć. Nasze miasta były wtedy szare, zaniedbane, częściowo bez wodociągów, kanalizacji i dróg.

W znacznej części miast i gmin władzę objęli ludzie „Solidarności”, którzy nie byli skażeni poprzednim systemem. Z całą pewnością samorząd pierwszej kadencji był domem ludzi niezwykle ideowych. Ówcześni samorządowcy czuli za sobą poparcie mieszkańców oczekujących zmian utożsamianych z „Solidarnością”. Był to samorząd oparty na wartościach, uczciwy i bezinteresowny. Było w nim bardzo wiele sporów, ale bez podtekstów, bez interesów osobistych. Samorządowcy stawali się prawdziwymi gospodarzami zatroskanymi o dobro lokalne, patriotami lokalnymi, tymi którzy przewyżczali wieloletnie zaniedbania, samorządowcami, prawdziwymi liderami lokalnymi. Pierwsze wolne wybory i mandat społeczny dawały ogromną siłę.

Wierzyli, że nie ma problemów, których nie da się rozwiązać (Wrona 2001, str. 29-30).

3. Rodzina

Samorządowcy uświadamiali sobie, że rodzina, która zapewnia szacunek dla podstawowych wartości moralnych i kształtuje zdrowe postawy obywatelskie w demokratycznym społeczeństwie, powinna stać się najważniejszym podmiotem w polityce samorządów lokalnych i administracji państwowej. Na lokalne społeczności powinno się patrzeć przez jej pryzmat, a uregulowania prawno-fiskalne powinny być jej przychylne, co ograniczy podstawowe zagrożenia społeczne.

Wspólnota lokalna, samorządowa, ze swoją tożsamością „małej Ojczyzny” jest tak bliska rodzinie. Od połowy lat dwudziestych mówiło się o polityce prorodzinnej samorządu terytorialnego. Powstawały w radach miast komisje ds. rodziny, przyjmowano Kartę Praw Rodziny za podstawę społecznej polityki miejskiej. Dwadzieścia konferencji „Polityka prorodzinna samorządu terytorialnego” organizowanych przez Ligę Krajową od 1994 r. w Częstochowie, było poszukiwaniem najlepszych rozwiązań, uznając rodzinę za najważniejszy podmiot w polityce samorządów lokalnych. Efekty tych działań były różne, gdyż samorządy bez jednoznacznej i mocnej polityki państwa w tym zakresie miały ograniczone instrumenty. Uznanie suwerenności rodziny, służebnego wobec niej zadania samorządu terytorialnego w praktyce przenosiło się do prowadzonych na szczeblu gminnym programów. Zarówno w sferze opieki społecznej, bezpieczeństwa, jak i kultury.

Ogromnym dorobkiem wielu gmin było opracowanie raportów o stanie rodziny na ich terenie. Rzetelna informacja o sytuacji rodzin jest punktem wyjścia do konkretnych działań na ich rzecz. Nowe możliwości działań prorodzinnych w samorządzie pojawiły się po powstaniu powiatów, kiedy powołano Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie. W samorządach tworzone stanowiska Pełnomocników ds. Rodziny. Aby polityka prorodzinna nie stała się zbiorem życzeń musi nastąpić trafne wskazanie potrzeb priorytetowych, realności ich wykonania oraz usystematyzowania lokalnych problemów.

Wobec zapaści demograficznej, co wraz z dużą emigracją stanowiło zagrożenie cywilizacyjne i powodowało depopulację w większości jednostek samorządu terytorialnego, jej wieloletnie prognozy ujmowano w samorządowych strategiach rozwoju. Jako jeden z głównych priorytetów jawiło się wdrożenie spójnych programów prorodzinnych łączących działania administracji rządowej i samorządowej.

Rządowy Program 500+ wprowadzony jako element powszechnej polityki na rzecz rodziny stał się podstawą zmian w tym obszarze. Sprawnie wprowadzony przez Ministerstwo wspólnie z gminami Program, daje dobre owoce doraźne, również skutki długofalowe. Pojawiły się także ciekawe programy samorządowe, wzmacniające efekty polityki państwa. Są duże możliwości spójnego realizowania programów prorodzinnych w skali państwa i samorządu, co może dać jeszcze lepsze efekty.

4. Budowanie na wartościach

Odrodzenie samorządu terytorialnego było działaniem niepodległościowym, tworzącym podstawę suwerennego państwa, stąd wiązało się także z ożywieniem patriotyzmu, w tym patriotyzmu lokalnego, ale i związanego z chęcią poznawania historii rodzinnej. Zmiany nazw ulic i placów, likwidacja pomników i symboli państwa totalitarnego oraz sowieckiej dominacji były koniecznością historyczną. Nowi patroni ulic i miejsc publicznych, stali się symbolem nieujarzmionego ducha narodu.

Od 1990 r., samorządy gminne zrobiły bardzo wiele w zakresie przywracania pamięci narodowej na swoim terenie i upamiętniania przemilczanej w okresie totalitaryzmu polskiej historii. Szczególną oprawę ma uroczystość Święta Niepodległości i innych rocznic patriotycznych.

W każdej gminie można znaleźć szczególne miejsca, podobnie jak w historii każdej rodziny znajdują się blaski polskiej chwały i cierpienia. Nie sposób wymienić wszystkich miejsc pamięci.

Przykładem takiego wyjątkowego miejsca jest Ossów, pole bitwy 1920 r. na przedpolach Warszawy, w wyniku której Polacy obronili Ojczyznę i Europę. Miejsce, jeszcze tak niedawno pomijane, stanowi symbol polskiej jedności wobec śmiertelnego zagrożenia. Dziś jest miejscem uroczystości patriotycznych, modlitw za poległych bohaterów, ale także inscenizacji bitwy przez grupy rekonstrukcyjne. Działła Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”. Trzy lata temu samorządy, zabiegające od wielu lat o odpowiednie upamiętnienie bitwy, uzyskały wsparcie i decyzję o budowie Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 r. Podpisanie listu intencyjnego przez Ministra Obrony Narodowej, Wojewodę Mazowieckiego, Starostę Wołomińskiego, Panią Burmistrz Miasta i Gminy Wołomin oraz Burmistrza Miasta Zielonka dotyczącego współpracy przy realizacji Muzeum, było połączeniem sił dla realizacji tego dzieła. Na Ziemi Norwida i „Cudu nad Wisłą” ma powstać muzeum w czasie najbliższych dwóch lat, szkoda, że nie udało się tego zrobić na 100-lecie Bitwy.

Największymi wyzwaniem organizacyjnym w trzydziestoletniej historii była dla samorządów współorganizacja przez miasta Częstochowę i Kraków Światowych Dni Młodzieży. Były to historyczne wydarzenia o wielkiej sile oddziaływania. Wielkiej sile wiary, miłości i nadziei przenoszonej przez młodych ludzi do swoich krajów i środowisk. Tak ogromne przedsięwzięcia wymagały dobrej współpracy Kościoła, Państwa i samorządu.

Ojciec Święty Jan Paweł II doprowadził w 1991 r. do spotkania w Częstochowie młodzieży Wschodu, przybyłej z krajów powstałych z rozpadu imperium sowieckiego i młodzieży Zachodu. Wzięło w nim udział od 1,5 do 1,8 mln osób, które przeżywały wspólnie spotkanie z Ojcem Świętym na Jasnej Górze w atmosferze niezwyklej, ponadto w czasie trwającego przełomu w Europie Środkowo-Wschodniej. W czasie, gdy ogromnym problemem było zakwaterowanie, bezpieczeństwo zdrowotne czy żywie-

nie, młody częstochowski samorząd sprostał wielkim zadaniom organizacyjnym.

Przyznanie Papieżowi w czasie VI Światowego Dnia Młodzieży w Częstochowie w 1991 r. tytułu Honorowego Obywatela Miasta Częstochowy dało impuls dla innych samorządów. Stanowią one dzisiaj grupę 304 Miast i Gmin Papieskich i dwóch powiatów, które nadały swoje honorowe obywatelstwa. Osiem miast ustanowiło św. Jana Pawła II swoim Patronem: Świdnica, Wadowice, Bełchatów, Oborniki Wielkopolskie, Zakliczyn, Elk, Ostrołęka i Kalwaria Zebrzydowska oraz dwa samorządy województw: kujawsko-pomorskiego i małopolskiego. W Starym Sączu, 16 czerwca 1999 r., podczas kanonizacji bł. Kingi – patronki polskiego samorządu, padły znamienne papieskie słowa: Dzisiejszy świat potrzebuje świętości chrześcijan, którzy w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i zawodowego podejmują swoje codzienne obowiązki; którzy pragną spełniać wolę Stwórcy i na co dzień służyć ludziom, dają odpowiedź na Jego przedwieczną miłość. Dotyczy to również takich dziedzin życia, jak polityka, działalność gospodarcza, społeczna i prawodawcza (...). Niech i tu nie brakuje ducha służby, uczciwości, prawdy, troski o dobro wspólne nawet za cenę wielkodusznej rezygnacji ze swego, na wzór świętej księżnej tych ziem! Niech i w tych dziedzinach nie zabraknie pragnienia świętości, którą zdobywa się przez kompetentne, służebne działanie w duchu miłości Boga i bliźniego (Jan Paweł II 1999).

Urodzony w Wadowicach, jest synem wszystkich polskich miast, a samorządowcy byli z Janem Pawłem II w każdym z miejsc polskich pielgrzymek i podczas rzymskich uroczystości. Nie lękajmy się wprowadzać w życie nauki św. Jana Pawła II.

Od 1994 r. corocznie polscy samorządowcy pielgrzymują na Jasną Górę, przynosząc swoje troski i problemy oraz dziękując za każdy dzień służby ludziom.

5. Zakończenie

Samorząd terytorialny to fundament naszego kraju zbudowany na skale i nikt tego nie zmieni.

Dorobek polskiego samorządu jest bezdyskusyjny, widać go na każdym kroku.

Tekst chcę zakończyć słowami, które Ojciec Święty Jan Paweł II skierował na spotkaniu opłatkowym do 4 tys. Polaków, którzy przybyli do Watykanu z Zakopanego i Podhala, a także z różnych miast Polski i Włoch 20 grudnia 1997 r.: Siła państwa i jego rozwój zależą w dużej mierze od mądrości i sprawnej pracy samorządów, tak aby dla wszystkich w domu ojczystym starczyło chleba i żeby nikt nie czuł się zapomniany. (...) Niech duch solidarności przepoi całe nasze życie, zarówno osobiste jak i społeczne, i niech stanie się natchnieniem do służby dobru wspólnemu w naszej wspólnej Ojczyźnie (Jan Paweł II 1997).

dr inż. Tadeusz Wrona
Przewodniczący Ligi Krajowej

Bibliografia:

Jan Paweł II (1997), Spotkanie opłatkowe z Polakami 20 grudnia 1997 r. Przy wigilijnym stole, Watykan, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/audiencje/oplatki_20121997.html [dostęp: 14.05.2020].

Jan Paweł II (1999), Homilia podczas Mszy Św. i kanonizacji bł. Kingi (Stary Sącz), <https://ekai.pl/dokumenty/homilia-podczas-mszy-sw-i-kanonizacji-bl-kingi-stary-sacz/> [dostęp: 6.06.2020].

Kapsa J., Wrona T. (2000), Rodzina – Wspólnota lokalna – Ojczyzna, Ethos, Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL – Lublin i Fundacji Jana Pawła II – Rzym, Nr 3(51) POLSKIE PRZEŁOMY.

Uchwała programowa I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” z dnia 7 października 1981 r. (1981), http://www.wszechnica.solidarnosc.org.pl/?page_id=612 [dostęp: 16.05.2020].

List do Polonii całego świata (1981), I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”, 7 września 1981 r., <http://www.solidarnosc.org.pl/en/1-kzd-1981/item/6141-list-do-polonii-calego-swiata-22-81> [dostęp: 16.05.2020].

Regulski J, Kulesza M. (2009), Od pierwszych koncepcji do inicjatywy Senatu (1981-1989), Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.

Wrona T. (2001), Rodzina – Wspólnota lokalna – Ojczyzna, z Tadeuszem Wroną rozmawia Jarosław Kapsa, Wydawnictwo WSP, Częstochowa.

Polityka historyczna i tożsamościowa Supraśla

Supraśl jest miastem położonym w Północno - Wschodniej Polsce w Województwie Podlaskim i wchodzi w skład Powiatu Białostockiego. Jest jednocześnie stolicą uzdrowiska oraz Gminy miejsko-wiejskiej liczącej ok. 16 tysięcy mieszkańców. Stolicę gminy - miasto Supraśl, zamieszkuje ok. 4,5 tys. mieszkańców. Ogromna większość jej obywateli to Białostocczanie, którzy od lat 90. XX w. osiedlali się w przyległych do Białegostoku sołectwach Gminy Supraśl zwłaszcza w Zaściankach, Grabówce i Sobolewie. W przeciwieństwie do wymienionych sołectw, społeczeństwo Supraśla jest bardziej jednorodne. Ogromną większość jego mieszkańców stanowią ludzie, którzy mieszkają tam od urodzenia.

Supraśl, jako miasto, powstał w okresie zaboru rosyjskiego, kiedy po 1807 r. obszary Białostoczczyzny na mocy Pokoju w Tyłży przeszły pod zarządek Rosji. Wówczas, istniejący w Supraślu unicki Zakon Bazylianów zaczął wraz z miejscowym hierarchą bpem Leonem Ludwikiem Jaworowskim rozwijać miejski charakter tej miejscowości. Od swojego założenia w 1500 roku Supraśl był niewielką przyklasztorną osadą. Po 1834 r. i przeprowadzeniu się do Supraśla fabrykanta ze Zgierza Fryderyka Wilhelma Zacherta, miasteczko przekształciło się w prężny ośrodek włókiennictwa. Już w połowie XIX wieku ludność liczyła ok. 2,5 tys. mieszkańców o zróżnicowanym pochodzeniu narodowym i wyznaniu. Obok Polaków, żyli tu Niemcy, Austriacy, Żydzi, Rosjanie i Białorusini. Nad miastem, oprócz kościoła Rzym-

skokatolickiego były również wieże zboru ewangelickiego, prawosławnej cerkwi oraz dachy żydowskiej bożnicy, mykwy i hederu. Owe zróżnicowanie wynikało m.in. z tego, że obszar Supraśla wchodził w skład rozległych obszarów Wielkiego Księstwa Litewskiego (WKL), które wraz z Koroną Polską tworzyły wspólną Rzeczpospolitą połączoną symbolem orła w koronie oraz litewskiej pogoni. Supraśl, od samego początku leżał w województwie trockim i powiecie grodzieńskim WKL. W czasach pierwszej Rzeczypospolitej obszar współczesnej Gminy Supraśl stanowił ostatni fragment WKL, granicząc od zachodu i południa z dobrami białostockimi Branickich, które od 1568 roku wchodziły w skład Województwa Podlaskiego - Korony Polskiej.

Choć Inspirację do podejmowania działań ochrony i popularyzacji wartości historycznych daje bogata i zróżnicowana pod wieloma względami przeszłość, to Jednak, samo posiadanie owego depozytu przeszłości nie daje rękami zajmowania się tymi kwestiami. Musi być jeszcze odpowiedni „klimat” sprzyjający zajmowaniu się ochroną tego depozytu w sposób nieskrępowany i odważny. Powstaje on w odpowiedniej sytuacji społeczno-politycznej oraz ustrojowej. Przemiany związane z transformacją polityczną w Polsce wytworzyły ramy prawne, dzięki którym samorząd i jego jednostki pomocnicze, w tym szczególnie ośrodki kultury, biblioteki i szkoły mogły zajmować się ochroną lokalnego dziedzictwa, zwłaszcza poprzez finansowanie zadań szeroko rozumianej kultury.²

2 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym definiując czym jest wspólnota samorządowa (art.1), jednocześnie w art. 7 wśród zadań własnych gmin wymienia między innymi edukację publiczną (pkt. 8), a także zaspakajanie zbiorowych potrzeb związanych z kulturą, w tym z gminnymi bibliotekami i innymi instytucjami kultury, a także ochronę zabytków i opieki nad nimi (pkt. 9). Kolejny przepis precyzujący katalog zadań gmin wymienia kulturę fizyczną i turystykę (pkt.10), która jak wiadomo bazuje w dużej mierze na wartościach kulturalnych, historycznych oraz przyrodniczych. Jeszcze inny punkt wspomina o cmentarzach gminnych, które nie tylko stanowią użyteczną formę doraźnego ich wykorzystywania przez mieszkańców, ale również jako miejsce pamięci i dbania o poległych w ostatnich wojnach. Realizacji polityki tożsamościowej sprzyja również przepis art. 7 pkt 18 omawianej ustawy, dotyczący promocji gminy, opierającej się na dziedzictwie historycznym i przyrodniczym. W ślad za wyżej cytowaną ustawą tworzącą w Polsce samorząd i wyznaczającą jego ramy organizacyjno-kompetencyjne idzie ustawa z dnia 25 października 1991 o organizowaniu i prowa-

W Supraślu, okres transformacji ustrojowej przebiegał bardzo spokojnie. Ustępująca Miejska Rada Narodowa „przekazała” rządy nad miasteczkiem i gminą środowisku miejscowych działaczy „Solidarności”. Zasadniczo, różnica między ekipami władzy odnosiła się do kwestii ekonomicznych, czyli do wolnego rynku oraz do spraw związanych z dziedzictwem chrześcijańskim, a ściślej do stosunku względem Kościoła. Symbolicznie wrócono do dawnych, przedwojennych nazw ulic tj. ulicę Kościuszki przemianowano na Piłsudskiego, ulicę Marchlewskiego na Kościelną, 22 lipca na Szkolną, Waryńskiego na 11-Listopada.

W okresie przemian, tj. od jesieni 1989 r. zaczęto świętować obchody rocznicowe zarzuconych w poprzednim systemie świąt narodowych: 11 listopada, 3 maja oraz 15 sierpnia. W 2000 r. Szkoła Podstawowa w Supraślu zmieniła swojego patrona z Walerego Wróblewskiego, uczestnika Powstania Styczniowego działającego w pobliskich lasach Puszczy Knyszyńskiej, a następnie generała Paryskiej Komuny (przyjaciela Fryderyka Engelsa, członka PPS Frakcja Rewolucyjna we Francji), na Ferdynanda Mareckiego – żołnierza Pierwszej Wojny Światowej, podkomendnego generała Waleriana Czumy, następnie przedwojennego kierownika powszechnej szkoły w Supraślu, zamordowanego w Katyniu.

Symbolem działań promocyjnych Gminy Supraśl w tamtym czasie był udział w ogólnopolskim konkursie telewizyjnym pt. „Małe Ojczyzny. Tradycja dla przyszłości”. Jego organizatorem była Fundacja Kultury Akademia Małych Ojczyzn w Toruniu. Po analizie 114 projektów konkursowych jury w dniach 24-26 września 1993 r. wybrało 15 z nich. Wśród zwycięzców był Supraśl z projektem „Mały Supraśl w dużej puszczy”. Nagrodą, miała być produkcja filmu na ogólnopolską antenę. Supraśl znalazł się w gronie 14 wygranych: Chmielna, Cieszyna, Czarnej, Giżycka, Lipni-

cy Wielkiej, Lublina, Nowego Dworu Gdańskiego, Przeroshi, Sandomierza, Sejna, Węgorzewa, Wolimierza, Wysokiej, Zduńskiej Woli.³ Wkrótce, powstał trzydziestominutowy film promujący historię Supraśla, zabytki, osobliwości oraz jego mieszkańców

Miejsca pamięci narodowej

Ważnym elementem budowania tożsamości narodowej jest dbałość Gminy Supraśl o pamięć narodową poprzez utrzymanie i organizowanie uroczystości rocznicowych na dwóch wyjątkowych w całym województwie podlaskim miejscach polskiej martyrologii, znajdujących się na obszarze podległym Supraślowi. Pierwszym miejscem jest Grabówka – pomnik ofiar hitleryzmu z lat 1941-1944, a drugim miejsce bitwy i spoczynku Powstańców Listopadowych z 1831 r. w Kopnej Górze.

Od czasu przemian politycznych 1989 oraz pierwszych wyborów do samorządu w maju 1990 r., pierwsze uroczystości przy pomniku w Grabówce odbyły się w 1992 r. Następnie, zawsze w czerwcu, każdego roku Gmina Supraśl przy współpracy z Parafią Rzymskokatolicką pw. Krzyża Świętego w Grabówce oraz z Miastem Białystok organizują tam uroczystości wspomnieniowe. Tak było chociażby 20 czerwca 1999 r. Relacja z uroczystości znalazła miejsce na pierwszej stronie Supraskiego Biuletynu Samorządowego. Pisano wówczas, że: „na trzech cmentarzach w Grabówce spoczywa ponad 16 tysięcy ofiar bestialsko pomordowanych mieszkańców Białegostoku i okolic. Miejsce to zostało upamiętnione pomnikiem, aby pamięć po pomordowanych pozostała na zawsze w naszych sercach.”⁴ W uroczystościach brali udział licznie zebrani mieszkańcy Gminy, a wśród nich Członkowie Zarządu Gminy Supraśl, Prezydent Białegostoku, Radni Powiatu Białostockiego i Gminy

dzeniu działalności kulturalnej. W art. 1 ust. 2 samorząd gminny zaliczono do sektora państwowego mecenatu nad działalnością kulturalną, polegającego na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji, oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. W art. 3 stwierdzono, że działalność kulturalną mogą prowadzić osoby prawne, fizyczne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, natomiast art. 5 te same ustawy umożliwia finansowanie ze środków publicznych, poprzez dotacje celowe, działalność różnych podmiotów kulturalnych w tym też stowarzyszeń i fundacji. Artykuł 9 omawia kwestie samorządowych instytucji kultury, stwierdzając nawet w punkcie 2 iż „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”. Z przepisu tego wynika nałożony przez ustawodawcę obowiązek prowadzenia spraw z zakresu kultury przez jednostki samorządu terytorialnego. Rozwijając i porządkując kwestie finansowania podmiotów kultury działających w ramach struktur samorządowych, Ustawodawca zebrał je w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa uregulowała szczegółowe zasady prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe i ich współpracę z organami organizacji publicznej. Ponadto ustaliła ramy tzw. statusu organizacji pożytku publicznego oraz nadzór nad tą formą działalności. Ustawa reguluje też kwestie świadczeń wykonywanych przez wolontariuszy. W kwestii kształtowania tożsamości w art. 4 pkt. 4 cyt. ustawy zawarto zadania: „Podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej”. Kolejna ważna ustawa, która ma wpływ na ochronę wartości historycznych i kulturowych w gminach to ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa ta definiuje na czym polega ochrona Zabytków (art. 4), wymienia kategorie zabytków bez względu na stan ich zachowania (art. 6), natomiast w art. 87 precyzuje kwestie samorządowych programów opieki nad zabytkami. Wszystkie wyżej wymienione Ustawy stanowią główną ośnowę prawną w podejmowaniu wszelkich działań gminach służących zachowaniu i podtrzymywaniu dziedzictwa narodowego w Polsce po przemianach ustrojowych.

3 Małe Ojczyzny tradycja dla przyszłości protokół z posiedzenia jury konkursu, „Wiadomości Supraskie Nazukos”, 1993, nr 18 (75), s. 11.

4 Dorota Borecka, Lekcja historii na żywo, „Supraski Biuletyn Samorządowy” 1999, nr 7/16, (lipiec), s. 1.

Supraśl. Wyjątkowym gościem był Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie Pan Ryszard Kaczorowski wraz z żoną Jadwigą – Honorowy Obywatel Gminy Supraśl. W przesłaniu do zebranych podkreślał, że naród bez znajomości swojej historii traci tożsamość. Prezydent Kaczorowski przemawiał na tle barwnego korowodu pocztów sztandarowych: Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Związku Sybiraków, Związku Represjonowanych Żołnierzy Górników, Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinińskiego, Związku Narodowych Sił Zbrojnych, Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych i Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej, Koła Byłych Żołnierzy 10. Pułku Ułanów Litewskich i ich Rodzin w Białymstoku, Drużyny Harcerskiej im. Zawiszy Czarnego w Supraślu.⁵ Cmentarze w Grabówce oraz pamięć o zbrodni niemieckiej z lat 1941-1944 jest od lat szczególnym zadaniem uczniów pobliskiej Szkoły Podstawowej w Sobolewie im. Elizy Orzeszkowej.

Zainteresowanie Gminy Supraśl uporządkowaniem mogił w Grabówce i stworzeniem szlaku pamięci ofiar ostatniej wojny, spowodowało skupienie się nad tym zagadnieniem Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku. Wydano odrębne wydawnictwo naukowe zbierające wiedzę o miejscu kaźni w Grabówce. Książkę opracował historyk Karol Usakiewicz. Do szczególnie bezwzględnego mordu doszło tam w grudniu 1943 r., o czym w obwieszczeniu pod datą 8 grudnia 1943 r. informował dowódca niemieckiej policji bezpieczeństwa i SD Okręgu Białystok. Informował ludność cywilną, że skazano na śmierć 250 osób „przynależnych do warstwy przywódców moralnych polskość”, przetrzymywanych w hitlerowskich aresztach i więzieniach w Białymstoku.⁶ Zgodnie z treścią raportu Komendy AK Okręg Białystok ze stycznia 1944 r. zamordowano wówczas 283 osoby: 240 Polaków, 30 Żydów i 13 Białorusinów. Wywiad AK zebrał listę 222 zamordowanych.⁷ Historyk, szacując skalę zbrodni wskazał: „Przypuszczalna skala zbrodni we wszystkich miejscach masowych egzekucji wokół Grabówki zgodnie z przedstawionymi wyżej założeniami to 5 - 8,5 tysiąca zamordowanych.”⁸

Coroczne uroczystości czerwcowe i Msza Święta połączona z modlitwą ekumeniczną, a następnie składanie kwiatów i zniczy na trzech miejscach kaźni budują tożsamość bardziej niż tradycyjnie przekazywana wiedza. Uroczystości te organizowane są przed Pomnikiem Ofiar Wojny, który został zaprojektowany i wykonany w 1973 r. przez białostockiego artystę rzeźbiarza Stanisława Wakulińskiego. Skupiają one mieszkańców całej Gminy w tym szczególnie Grabówki oraz rodziny pomordowanych.

Wszystkie trzy cmentarze wojenne w Grabówce potrzebują pilnego odnowienia, opisanie i oznakowania na do-

jazdach. W tym celu Gmina Supraśl w latach 2018-2019 r. opracowała kompleksową dokumentację budowlaną odnowienia i przebudowy trzech cmentarzy. Ma łączyć je wspólna koncepcja architektoniczno-dekoracyjna. Centralnym miejscem będzie cmentarz za pomnikiem z 1973 r., gdzie ma być zorganizowany plac celebracji uroczystości wspomnieniowych. Powstaną tam dwie usytuowane w jednej linii i podświetlone na czerwono płyty. Przerwane w jednym miejscu mają tworzyć, szczelinę – symbol przerywanego życia oraz przejścia do wieczności. Płyta, która ma być wykonana z betonu strukturalnego, ma mieć tyle śladów po kulach ile maksymalnie szacuje się ofiar. Wszystkie cmentarze mają być na nowo ogrodzone, a dojście do głównego miejsca odbywania uroczystości ma być jednocześnie aleją pamięci, gdzie na tablicach informacyjnych ma być wyeksponowana historia tego miejsca i wiadomości o ofiarach.

Innym miejscem Pamięci Narodowej jest Cmentarz Powstańców Listopadowych z 1831 r. w Kopnej Górze k. Sokołdy, miejscowości oddalonej 10 km na wschód od Supraśla. Od momentu odkrycia zbiorowego pochówku (16 grudnia 2009 r.), po uroczyste poświęcenie miejsca pamięci i złożenie do ziemi 46 trumien Powstańców na Cmentarzu Wojennym w Kopnej Górze (15 września 2013 r.), miejsce to promieniuje oddziaływaniem patriotycznym i jest sanktuarium zbiorowej pamięci Polskiego Narodu na umęczonej Ziemi Podlaskiej i Grodzieńskiej (Sokołda należała historycznie do dawnego Powiatu Grodzieńskiego i Województwa Trockiego w ramach Wielkiego Księstwa Litewskiego).

Poszukiwania mogił rozpoczęły się od przypadkowego odnalezienia w archiwum parafialnym w Szudziałowie, miejscowości oddalonej kilkanaście kilometrów od Supraśla, informacji z 1831 r. proboszcza szudziałowskiego ks. Antoniego Mikołaja Andruszkiewicza o nadzwyczajnym pochówku pod Kopną Górą Powstańców Listopadowych. Jeszcze nie wiadomo było o okolicznościach bitwy z Rosjanami i o tym, że stoczył ją pod Supraślem nad rzeką Sokołdą pułkownik Józef Zaliwski - jeden z konspiratorów ze Szkoły Podchorążych z Warszawy, przyjaciel, współwzrostowca Piotra Wysockiego. Jeszcze nie wiadomo było, że oddział ten składał się z kilkuset żołnierzy, którzy brali udział w kampanii litewskiej generała Giełguda. Do tego wszystkiego fascynacji lokalnej historii, skupieni wokół Collegium Supraslense, dochodzili powoli. W dniu 12 grudnia 2010 r. miało miejsce przeniesienie szczątków z miejsca badań antropologicznych do kościoła św. Trójcy w Supraślu na Mszę żałobną, a następnie odprowadzenie trumien do kaplicy Buchholtzów w Supraślu. Urząd przygotował dokumentację projektową pod część związaną z parkingiem przy drodze wojewódzkiej (mającym być

5 Tamże.

6 Karol Usakiewicz, Grabówka 1941-1944, Masowe Egzekucje w świetle relacji świadków, Białystok 2016, s. 40.

7 Tamże.

8 Tamże, s. 73.

jednocześnie placem zgromadzeń), po nastawę pomnikową, kolumnę z orłem i kwatery żołnierskie. Dzięki temu, od września 2012 r. ruszyły prace budowy części kompleksu memorialnego za środki Marszałka Województwa Podlaskiego, zakończone dnia 31 października 2012 r. Budowa kwater żołnierskich ruszyła od końca października 2012 r. po przekazaniu Gminie Supraśl 100 tys. zł. przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Teren pod powstającą nekropolię, po uprzednim wykonaniu planu miejscowego, wydzierzał Gminie Supraśl w końcu października 2012 r. Nadleśniczy Nadleśnictwa Supraśl. Od tego czasu Gmina Supraśl jest opiekunem tego terenu. Uroczystość złożenia trumien w kwaterach żołnierskich miała miejsce w niedzielę, dnia 15 września 2013 r., a celebracji liturgicznej przewodniczył Metropolita Białostocki Ksiądz Arcybiskup prof. Edward Ozorowski.⁹

Od czasu złożenia szczątków na tym cmentarzu, miejsce to regularnie odwiedzane jest przez różne grupy oraz turystów. Gmina Supraśl organizuje tam dwa razy w roku uroczystości rocznicowe tj. jedną dla upamiętnienia 7 lipca 1831 r. - daty bitwy Powstańców znad Sokołdy, a drugą w celu uczczenia wybuchu Powstania. tj. dnia 28/29 listopada 1830 r. Wszystkim obchodom na tym miejscu towarzyszą delegacje służb mundurowych oraz Wojska Polskiego z Garnizonu Białystok. W roku 2019, dnia 29 listopada Kopną Górę odwiedził, Prezes Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej Pan Mateusz Morawiecki w towarzystwie władz powiatowych, wojewódzkich oraz Ministra Edukacji Narodowej Pana Dariusza Piontowskiego, a także ministra Jana Józefa Kasprzyka - Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych w Warszawie. Po uroczystości, Premier Morawiecki udzielił okolicznościowego wpisu do kroniki Kopnej Góry: „29.11.2019 r. Wielkie słowa uznania i podziękowanie dla Burmistrza Supraśla i wszystkich patriotów, którzy zadbali o pamięć i prawdę o dawnych czasach, o latach zaborów, o dniach Powstania Listopadowego. Tylko na fundamencie prawdy i dobra możemy razem budować lepszą Polskę. Przyczyniliście się do tego wydatnie. Cześć i chwała Bohaterom Powstania Listopadowego. Podziękowanie dla współczesnych ludzi Dobrej woli. Mateusz Morawiecki”.

Na cmentarz w Kopnej Górze corocznie dociera „Sztafeta Niepodległości” organizowana dla upamiętnienia „Bitwy nad Niemnem” z 1920 r. przez Stowarzyszenie Historyczne im. Bohaterów Ziemi Sokólskiej. Sztafeta młodych Polaków z różnych stron Polski i Europy Środkowo-Wschodniej, w tym z Rosji, biegnie do miejsc polskiej martyrologii na Sokólszczyźnie, Białostocczyźnie i Augustowszczyźnie. W miejscach tych, Młodzi Polacy oddają hołd Bohaterom Polski. Sztafeta Niepodległości, której patronował Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Pan Andrzej Duda wspierana jest również organizacyjnie przez Urząd Miejski w Su-

praślu, a usportowieni uczniowie ze szkół Gminy Supraśl uczestniczą w tym sportowo-patriotycznym wydarzeniu.

Kopna Góra stała się sanktuarium naszego lokalnego i regionalnego patriotyzmu. Jest ważna nie tylko dla Gminy Supraśl, która tym miejscem się opiekuje, ale i dla całej społeczności Podlasia. Jej forma i położenie, a w dodatku dofinansowanie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego iluminacji świetlnej cmentarza - uruchomionej w dniu przybycia na Kopną Górę Premiera Polskiego Rządu sprawia, że to miejsce staje się symbolem i atrakcją turystyczną Gminy Supraśl. Podążając na Ostrą Bramę zachodzą do tej nekropolii uczestnicy Ekumenicznej Pielgrzymki do Matki Bożej Miłosierdzia w Wilnie, którzy akurat tą trasą idą z Białegostoku poprzez Supraśl i Szudziałowo do przejścia granicznego w Kuźnicy Białostockiej i dalej do Wilna. Idą jakby szlakiem Powstańców – podkomendnych pułkownika Józefa Zaliwskiego.

Pamięć o Powstaniu Styczniowym

Szczególną pamięcią Gmina Supraśl otacza Powstanie Styczniowe, które dla tradycji narodowej zarówno Polaków jak też Białorusinów z Białostocczyzny ma ogromne znaczenie. Obchodzone w 2013 r. w całym kraju obchody 150. rocznicy tego zrywu niepodległościowego miały ważny punkt w Supraślu. Władze tego miasta wspólnie z Powiatem Białostockim oraz Starostą Sokólskim zainaugurowały w Supraślu 150. Rocznice wybuchu Powstania Styczniowego na Białostocczyźnie i Sokólszczyźnie. Przypomnienie o Powstaniu Styczniowym i o znaczeniu tego zrywu dla lokalnej tradycji miało miejsce również 20 października 2013 r. Mając stosowne zezwolenia, Gmina Supraśl przeprowadziła badania w poszukiwaniu największego na Białostocczyźnie obozowiska z czasów Powstania 1863 r. Badania odbyły się na obszarze Rezerwatu Przyrody Budzisk. W okresie, od ok. 12 maja do 1 czerwca 1863 r., przebywało tam ponad 500 insurgentów, a wśród nich m.in. Walerian Wróblewski i naczelnik województwa Duchyński. Badania doszły do skutku dzięki przekazowi ustnemu jednego z mieszkańców pobliskiej wsi Jałówka, który wskazał miejsce, gdzie zgodnie z przekazami jego przodków było obozowisko powstańcze. Podstawowym narzędziem badawczym były detektory metali, a wykonawcami badań pasjonaci historii z całej Białostocczyzny. Dzięki tej aparaturze znaleziono ok. 300 przedmiotów z metalu, w tym stanowiska do wytapiania kul z ołowiu, monety, guziki z mundurów, ostrogi kawaleryjskie, fragmenty broni. Znaleziono również węgle z powstańczych ognisk. Wszystko to potwierdziło istnienie w tym miejscu obozowiska. Badania na Budzisku miały również wymiar popularyzacji Gminy Supraśl oraz regionu. Poszukiwania uwiecznił w popularnym w Polsce programie telewizyjnym odkrywców historii „Było nie minęło”, reżyser

⁹ R. Dobrowolski, Jak doszło do odkrycia mogiły z 1831 r. oraz utworzenia Cmentarza Wojennego w Kopnej Górze gm. Supraśl, „Kopna Góra 1831”, R. Dobrowolski (red.), Supraśl 2016, s. 7-69.

Adam Sikorski w TVP Lublin.¹⁰ Do kolejnych badań w tym miejscu doszło jeszcze na wiosnę 2016 r.

Kolejnym ważnym wydarzeniem chroniącym pamięć o Powstaniu Styczniowym oraz o lokalnych bohaterach, był wyjazd autokarowej delegacji Gminy Supraśl na uroczysty pochówek Zygmunta Sierakowskiego, Konstantego Kalinowskiego – urodzonego na obszarze sąsiedniej Gm. Gródek i innych Powstańców zgładzonych przez Rosjan. Uroczystości pochówku 20 Bohaterów Polski, Litwy i Białor

rusi miały miejsce w Wilnie 22 listopada 2019 r. na cmentarzu na Rossie z udziałem Prezydentów Polski i Litwy, a także Premiera Mateusza Morawieckiego. W delegacji Supraśla, oprócz druhów z OSP Supraśl i nauczycieli, uczestniczyli młodzi ludzie ze wszystkich szkół z Gminy Supraśl, w tym również delegacja Liceum Plastycznego im. Artura Grottera.

dr Radosław Dobrowolski
Burmistrz Supraśla

Nowe miasta na mapie Polski

Ponad stu miejscowościom w Polsce nadano prawa miejskie na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat. Dla wielu z nich oznacza to odzyskanie dawnego statusu.

W 2020 r. ogłoszonym Rokiem Samorządu Terytorialnego prezentujemy najnowsze miasta, które pojawiły się na mapie Polski. Przypomnijmy, że nadanie statusu miasta odbywa się na mocy rozporządzenia Rady Ministrów. Decyzja jest podejmowana w oparciu o następujące kryteria: liczba mieszkańców, ewentualne posiadanie praw miejskich w przeszłości, liczba mieszkańców utrzymujących się z działalności pozarolniczej, brak zabudowy zagrodowej w części miejskiej, posiadanie wyodrębnionego centrum oraz niezbędnej infrastruktury technicznej – wodociągów i kanalizacji.

Dla wielu miejscowości otrzymanie statusu miasta to kwestia prestiżu i większych możliwości rozwoju. Poniżej prezentujemy miasta, którym nadano prawa miejskie w ostatnich trzydziestu latach z podziałem na województwa, w których są położone.

Województwo dolnośląskie

W ostatnich trzydziestu latach samorządowa mapa Dolnego Śląska wzbogaciła się o trzy miasta. Najmłodsze z nich to **Olszyna**, które prawa miejskie uzyskało z dniem 1 stycznia 2005 r. Olszyna nigdy wcześniej nie była miastem. Herb Gminy Olszyna nawiązuje do czasów zamierzczych, gdy okolice porośnięte były gęstym lasem. Ekspansja niemieckich kolonistów zapoczątkowała powstanie przemysłu drzewnego na bazie rodzimego surowca. W XIX wieku rozwija się tu przemysł meblarski. Tarcza herbowa posiada kształt „w słup”. Pionowo podzielona jest na dwie równe części. Lewa strona przedstawia ułożone pionowo obok siebie deski. Prawa część podzielona jest poziomo na trzy pola, patrząc od góry w kolorach: czerwonym, białym i zielonym. Na tym tle przedstawiona jest olcha, której pień bierze początek od dolnej części herbu i biegnie środkiem między polami pionowymi. Na obu polach znajdują się gałęzie z liśćmi. W dolnej części umieszczony jest rysunek piły, na którym wielkimi drukowanymi literami wpisano nazwę „Olszyna”. Tarcza herbowa okolona jest obwódką w kolorze czerwonym. Olszyna położona jest w powiecie lubańskim. Gminę zamieszkuje ok. 6,5 tys. osób (dane GUS z 2018 r.).

W przeciwieństwie do Olszyny **Prusice** już wcześniej

były miastem. Prawdopodobnie w 1283 r. Prusice otrzymały prawo lokacyjne z rąk księcia Henryka IV Probusa. Po zmianie administracyjnej w 1951 r. powstały dwie gromady w Prusicach i Skokowej. W 1951 r. Prusice utraciły prawa miejskie (zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z 2 marca 1951 r.). Od 1 stycznia 2000 r. miejscowość ponownie stała się miastem (zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 21 grudnia 1999 r.). Herb Miasta i Gminy Prusice uchwaliła Rada Miasta i Gminy 21 VI 2006 r. w oparciu o przeprowadzoną kwerendę historyczną na bazie czternastowiecznej ikonografii. Połowa dolnośląskiego czarnego orła ze srebrną sierpową przepaską przez pierś i skrzydło na złotym (złotym) tle tarczy oznacza, że Prusice należą do Dolnego Śląska. Biała (srebrna) otwarta prawa dłoń na czarnym tle, nawiązuje do faktu, że Prusice, jako miasto wyjątkowe i nieliczne w Polsce miało tzw. Prawo Miecza, czyli prawo karania przynależne księciu. Gmina Prusice położona jest w północnej części województwa dolnośląskiego, w powiecie trzebnickim. Zamieszkuje ją ok. 9,2 tys. mieszkańców (dane UM z 2017 r.).

Siechnice z kolei prawa miejskie uzyskały z dniem 1 stycznia 1997 r. Gmina wskutek decyzji Rady Ministrów od 1 stycznia 2010 r. zmieniła siedzibę władz. Ze wsi Święta Katarzyna została formalnie przeniesiona do miasta Siechnice. Jednocześnie Rada Ministrów podjęła decyzję

¹⁰ R. Dobrowolski, Przyczynek do Powstania Styczniowego w Puszczy Knyszyńskiej i Supraślu – wedle dokumentów, pamiętników i przekazów ustnych. Próba rekonstrukcji wydarzeń, Powstanie 1863. Podlaskie epizody, [w:] „Acta Collegii Suprasliensis”, t. 16, R. Dobrowolski, M. Zemło (red.), Supraśl 2014, s. 183

o zmianie nazwy gminy ze Świętej Katarzyny na Siechnice. Siechnice leżą w powiecie wrocławskim. Według danych Urzędu Miasta z 31 grudnia 2019 r. gmina liczy ponad 21 tys. mieszkańców.

Województwo lubelskie

Aż trzynaście miejscowości w województwie lubelskim otrzymało prawa miejskie w ciągu ostatnich trzech dekad. Dla dwunastu z nich to po prostu odzyskanie statusu miasta utraconego po Powstaniu Styczniowym.

Najmłodsze z nich to **Józefów nad Wisłą**, któremu nadano prawa z dniem 1 stycznia 2018 r. Józefów był miastem w latach 1687–1868. W 1687 r. właściciel Kolczyna kasztelan krakowski Andrzej Potocki założył na gruntach wsi miasto na prawie magdeburskim, które nazwał Józefów, od imienia swojego syna. Miasto utraciło prawa po klęsce w Powstaniu Styczniowym. Józefów nad Wisłą leży w powiecie opolskim. Gminę zamieszkuje ok 6,5 tys. osób (dane GUS z 2018 r.). Do 2003 r. funkcjonował pod nazwą Józefów.

Rejowiec status miasta odzyskał z dniem 1 stycznia 2017 r. Było to drugie nadanie w jego dziejach. W 1547 r. Mikołaj Rej uzyskał od króla Zygmunta I Starego przywilej lokacyjny i prawo używania nazwy Rejowiec (od nazwiska założyciela miasta). Na mocy postanowienia carskiego Komitetu Urządzającego oraz ukazu z dnia 1 czerwca 1869 r. o przemianowaniu na osady niektórych miast w guberniach Królestwa Polskiego, z dniem 1 stycznia 1870 r. Rejowiec został przemianowany na osadę wiejską, a tym samym został pozbawiony praw miejskich. Rejowiec leży w powiecie chełmskim. Według danych GUS (2018 r.) gmina liczy ok. 6,4 tys. mieszkańców. Rejowiec posiada herb „Oksza”. Tarcza stanowi pole herbu koloru czerwonego, która jest symbolem cnoty, odwagi, waleczności i szlachetności.

Lubycza Królewska otrzymała prawa miejskie z początkiem 2016 r. Dla Lubyczy to odzyskanie statusu, który miała w przeszłości. Miejscowość otrzymała prawa miejskie w 1759 r. i pozostała miastem aż do lat czterdziestych XX wieku. Herbem Gminy jest wizerunek srebrnego gryfa ze złotą koroną i złotymi szponami. Lubycza Królewska leży w powiecie tomaszowskim przy granicy z Ukrainą. Gminę zamieszkuje ok. 6,2 tys. mieszkańców (dane GUS – 2018 r.).

Prawie dwieście lat na odzyskanie praw miejskich czekało **Siedliszcze**. Otrzymało je z dniem 1 stycznia 2016 r. Historia Siedliszcza jako miasta rozpoczyna się w XVI w. W 1548 r. Siedliszcze było lokowane na prawie magdeburskim. Herbem Siedliszcza jest rodowe godło fundatorów miasta Węglińskich - „Godziemba”. W czerwonym polu znajduje się sosna z trzema koronami i pięcioma korzeniami. Pień, korzenie i konary są złote, a korony - zielone. Siedliszcze leży w powiecie chełmskim. Gminę zamieszkuje ok. 6,8 tys. osób (dane GUS z 2018 r.).

Urzędów status miasta odzyskał w 2016 r., a był miastem już w XV w. W 1405 r. Król Władysław Jagiełło nadał Urzędowowi akt lokacyjny na prawie magdeburskim. W 1869 r. ukazem carskim Urzędów został pozbawiony praw miej-

skich. Herbem Urzędowa jest biały baranek z chorągiewką, z czerwonym krzyżem, na czerwonym tle. Miasto leży w powiecie kraśnickim. Gminę zamieszkuje ok. 8,6 tys. osób (dane GUS z 2018 r.).

Modliborzyce to kolejne miasto w województwie lubelskim, które odzyskało swój status (utracony z dniem 1 stycznia 2014 r.). Pierwotnie prawa miejskie zostały mu nadane w XVII w. Tak jak większość miast, utraciły je po Powstaniu Styczniowym. Herb przedstawia w czerwonym polu tarczy herbowej umieszczoną centralnie pięciopłatkową różę srebrną, z której trzy kosy srebrne wychodzą w rosochę. Modliborzyce leżą w powiecie janowskim. Gminę zamieszkuje prawie 8 tys. osób (dane GUS z 2015 r.).

Łaszczów odzyskał prawa miejskie 1 stycznia 2010 r. Pierwotnie prawa te otrzymał w XVI w. W 1549 r. król Zygmunt August, przez wzgląd na wierną służbę Aleksandra Łaszcza z Tuczap, zezwolił mu na zamianę jego wsi dziedzicznej Domaniz na miasto o nazwie Prawda. W 1578 r. miasto to nosiło już nazwę Łaszczów (od nazwiska jego właścicieli) i posiadało prawo magdeburskie. Herb przedstawia w polu błękitnym mur blankowany czerwony, a nad nim półwa złotego, wspiętego. Miasto leży w powiecie tomaszowskim. Gminę zamieszkuje ponad 6 tys. mieszkańców (dane GUS z 2014 r.).

Tyszowce status miasta odzyskały w 2000 r. Jednak już w XV w. Tyszowce miały rangę książęcego miasta. Prawo magdeburskie nadał Tyszowcom książę Ziemowit IV, a potwierdził w 1453 r. książę bełski Władysław I. Prawa te podobnie jak inne miasta, Tyszowce utraciły po Powstaniu Styczniowym. Miasto leży w powiecie tomaszowskim. Gminę zamieszkuje ponad 5,6 tys. mieszkańców (dane GUS z 2018 r.).

Annopol status miasta odzyskał w 1996 r., gdy był jeszcze położony w województwie tarnobrzesckim. Najstarsza informacja o istnieniu Annopola pochodzi z 1724 r. kiedy to miasto otrzymało przywilej na jarmarki i targi. Herb gminy Annopol przedstawia siedzącą postać św. Anny w zielonej sukni, białym płaszczu, żółtych pantoflach ze złotą aureolą wokół głowy. Prawa dłoń jest ułożona na piersi, a lewa otwarta. Tło jest czerwone, a po obu stronach Świętej umieszczone są srebrne litery S i A. Gmina Annopol leży w powiecie kraśnickim. Gminę zamieszkuje ponad 8,7 tys. osób.

Krasnobród status miasta odzyskał w 1994 r. Pierwotnie prawa miejskie, nadano mu w latach 70-tych XVI w. Zostały one potwierdzone przez Zygmunta III Wazę. W ramach tych praw miasteczko otrzymało przywilej sześć jarmarków rocznie i tygodniowe targi. Targi te do dziś odbywają się we wtorki. Tarcza herbową Krasnobrodu jest czerwona, na której widnieje złoty, stylizowany na majuskułę, monogram K symbolizujący inicjał nazwy miasta. Gmina jest położona w powiecie zamojskim, zamieszkuje ją 7,3 tys. osób (dane GUS z 2018 r.).

Frampolowi ponownie nadano prawa miejskie w 1993 r. Pierwotnie miało to miejsce w XVIII w. Herb Frampola przedstawia złoty półksiężyc, a nad nim złotą strzałę skierowaną rosochą (grotem) do góry, położoną między dwoma złotymi gwiazdami. Całość znajduje się na błękitnej tarczy herbowej. Herb jest odmianą herbu szlacheckiego

Sas. Frampol jest położony w powiecie zamojskim. Gminę zamieszkuje ponad 6 tys. osób.

W województwie lubelskim to **Piaski** najwcześniej w odrodzonej Polsce odzyskały status miasta, bo już w 1993 r. Pierwotne nadanie miało miejsce w XV w. Herb miasta przedstawia w polu czerwonym tarczy herbowej trzy rogi myśliwskie barwy czarnej ze złotymi okuciami, połączone ustnikami w gwiazdę. Nawiązuje on kształtem do herbu szlacheckiego Trąby. Piaski są położone w powiecie świdnickim. Zamieszkuje je ponad 10 tys. osób.

Zwierzyniec to jedyne miasto w województwie lubelskim, któremu po 1990 r. nadano prawa miejskie po raz pierwszy. Miasto leży w powiecie zamojskim. Zamieszkuje w nim ok. 6,7 tys. osób (dane GUS z 2018 r.).

Województwo lubuskie

W ciągu ostatnich trzydziestu lat tylko trzem miastom w województwie lubuskim nadano prawa miejskie. Wszystkie posiadały je już wcześniej, ale zostały im odebrane w 1945 r.

Otyń jest najnowszym miastem, które pojawiło się na mapie województwa lubuskiego, bowiem status miasta odzyskał w 2018 r. Przypomnijmy, że pierwotnie Otyń został lokowany w XIV w. na prawie polskim. Herb Otynia przedstawia w polu czerwonym rycerza w zbroi stojącego na wieży z gotowym do rzutu kamieniem. Wieża wznosi się na trzech zielonych wzgórzach. Herb został nadany na prośbę ówczesnego właściciela miasta, Hansa von Rechenberga przez króla Czech Ferdynanda I. Elementy herbu nawiązywały do średniowiecznego pochodzenia miasta, miały symbolizować dzielność i waleczność mieszkańców oraz wyróżniać go od zabudowy wsi i osad. Gmina Otyń jest położona w powiecie nowosolskim i zamieszkuje ją ok. 7 tys. osób.

Lubniewice odzyskały prawa miejskie w 1994 r. Pierwotnie otrzymały je w XIX w. Herb gminy Lubniewice przedstawia na tarczy typu hiszpańskiego, w białym (srebrnym) polu postać kobiety o naturalnej karnacji (cielistej), w błękitnej sukni. Ukoronowana żółtą (złotą) koroną i przepasana żółtym (złotym) pasem z długimi żółtymi (złotymi) włosami i żółtymi (złotymi) pantoflami. W obu dłoniach kobieta trzyma żółte (złote) jabłka. Gmina Lubniewice położona jest w powiecie sulęcińskim i zamieszkuje ją ponad 3 tys. osób.

Torzyn odzyskał status miasta w 1994 r. Pierwotnie prawa miejskie otrzymał w XIV w. Zniszczenia wojenne spowodowały jednak, że po 1945 r. je utracił. Herb Gminy przedstawia w błękitnym polu tarczy trzy zielone wzgórza, a nad każdym z nich sześcioramienną gwiazdę koloru żółtego. Symbolizuje to dawną nazwę miasta Starnberg czyli gwiazdą górę.

Województwo łódzkie

W ostatnim trzydziestolecu sześć miast w województwie łódzkim odzyskało prawa miejskie. Wszystkie utraciły je wcześniej w wyniku represji po Powstaniu Styczniowym.

Najnowsze miasta na mapie województwa to: Lututów i Piątek, którym prawa nadano z początkiem bieżącego roku.

Lututów pierwotnie prawa miejskie otrzymał już w XV w. dzięki staraniom Bieniasza Wierusza. Natomiast 7 kwietnia 1407 r. król Władysław Jagiełło nadał miastu dokument zezwalający na odbywanie targów, które skupiały życie gospodarcze okolicy. Będący głównym elementem herbu gminy kozioł jest symbolem Lututowa od przynajmniej sześciuset lat. Najstarszym wizerunkiem, w którym występuje on jako symbol miasta, jest pieczęć Lututowa z roku 1532 r. Lututów leży w powiecie wieruszowskim. Gminę zamieszkuje ok. 4,6 tys. osób.

Wręczenie aktów nadania statusu miast dla Lututowa, Piątku i Klimontowa przez Pawła Szefernakera, sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – 30 grudnia 2019 r., siedziba MSWiA

Historyczna nazwa **Piątek** wywodzi się od cotygodniowego targu, odbywającego się właśnie w piątki. Ich tradycja sięga już pierwszej połowy XII wieku. Status miejski Piątku potwierdza dokument Kazimierza Wielkiego dla arcybiskupstwa gnieźnieńskiego z 1357 r. Herb gminy tworzy późnogotycka tarcza herbową z błękitnym polem. Na jej tle od góry widnieje krzyż łaciński laskowany barwy złotej i trzy lilie srebrne kapituły gnieźnieńskiej. Był on zaprojektowany przez urzędników kurii arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Piątek leży w powiecie łęczyckim i to właśnie w tym mieście znajduje się geometryczny środek Polski. Gminę zamieszkuje prawie 6 tys. osób.

1 stycznia 2011 r. **Wolbórz** ponownie stał się miastem. Przypomnijmy, że pierwotnie już w 1273 r. Leszek Czarny, książę sieradzki i łęczycki nadał Wolborzowi prawa miejskie. Pozwolił biskupom osadzić na prawie niemieckim Wolbórz i wsie należące do Wolborza: Żarnowice, Psary, Młynary, Kuznecin, Świątniki. Herb miasta i gminy Wolbórz przedstawia w polu czerwonym wieżę srebrną o czarnej bramie i dwóch oknach, z blankami i bocznymi wieżyczkami, wszystkie nakryte daszkami trójkątnymi z chorągiewkami. Nawiązuje on do XVI-wiecznej pieczęci Wolborza. Miasto jest położone w powiecie piotrkowskim. Gminę zamieszkuje ponad 7,6 tys. osób.

Ponowne nadanie praw miejskich dla **Rzgowa** miało miejsce w 2006 r. Rzgów ma bogate tradycje miejskie – pierwotne nadanie miało miejsce już w XV w. przez króla Kazimierza Jagiellończyka. Herb miasta i gminy przedstawia w polu błękitnym św. Stanisława Biskupa, patrona miejscowej parafii w szacie srebrnej z prawą ręką w geście

błogosławieństwa, ze złotym pastorałem i nimbem. Rzgów leży w powiecie łódzkim wschodnim. Gminę zamieszkuje ponad 10 tys. osób.

W 1994 r. **Działoszyn** ponownie stał się miastem. Pierwotnie osada otrzymała prawa miejskie w XV w. Herb miasta i gminy Działoszyn przedstawia w polu złotym ceglany mur obronny czerwony o trzech rzędach cegieł. Na dwóch górnych rzędach umieszczono koła złote na każdej cegle. Na murze są trzy baszty. Każda jest zwieńczona trzema okrągłymi blankami, przy czym środkowa blanka jest nieco większa od dwóch skrajnych. W wieżach bocznych znajdują się po trzy okna, a w środkowej - cztery. Działoszyn leży w powiecie pajęczańskim. Gminę zamieszkuje ponad 12 tys. osób.

Spośród miast w województwie łódzkim na przestrzeni ostatniego trzydziestolecia najwcześniej prawa miejskie odzyskał **Kamieńsk**. Miało to miejsce w 1994 r. Miejskie tradycje Kamieńska mają swoje początki już XIV w. Prawa nadała mu królowa Elżbieta, siostra króla Kazimierza Wielkiego.

Województwo kujawsko-pomorskie

Dwa miasta pojawiły się na mapie województwa kujawsko-pomorskiego na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat: Skępe i Piotrków Kujawski. Dla obu miast to odzyskanie dawnego statusu utraconego po Powstaniu Styczniowym.

Piotrków Kujawski jest najnowszym miastem na mapie województwa kujawsko-pomorskiego. Nadanie praw miejskich miało miejsce w 1998 r. Dzieje Piotrkowa Kujawskiego jako miasta sięgają jednak XVI w. Prawa nadał mu król Zygmunt III Waza. Herbem Piotrkowa Kujawskiego jest historyczny herb miasta, pochodzący z 1728 r. Przedstawia on na srebrnej tarczy herbowej zielony wianek ruciany oraz trzy róże barwy czerwonej, dwie poniżej wianka i jedną różę ponad nim. Piotrków Kujawski leży w powiecie radziejowskim. Gminę zamieszkuje około 10 tys. osób.

Skępe prawa miejskie odzyskało w 1997 r. Pierwotnie lokacja miała miejsce już w XV w. Obecny herb miasta i gminy jest podobny do swojego pierwowzoru znanego z pieczęci pochodzącej z końca XVIII wieku. Barwy czerwone na polu tarczy, srebrne mury, złote odrzwia bramy nawiązują do barw herbu Ogończyk i Grzymała. Skępe leży w powiecie lipnowskim. Gminę zamieszkuje ponad 8 tys. mieszkańców.

Województwo małopolskie

Województwo małopolskie w ciągu ostatniego trzydziestolecia wzbogaciło się o dwanaście miast. Dla jedenastu z nich było to odzyskanie utraconego statusu, natomiast jedno – Świątniki Górne uzyskało je po raz pierwszy.

Najnowszym miastem na mapie Małopolski są **Koszyce**. Miasto odzyskało swoje prawa w 2019 r. (utracone po Powstaniu Styczniowym). Miejskie tradycje Koszyc sięgają XIV w., kiedy to zostały lokowane przez królową Elżbietę. Herb przedstawia: w polu błękitnym, między kłosem

u podstawy, a wagą szalkową u głowicy - krzywaśń srebrną z zaćwieczonym krzyżem kawalerskim złotym. Nawiązuje on bezpośrednio do najstarszych tradycji gminy. Krzywaśń z krzyżem czyli Szreniawa symbolizuje, iż znajdowało się tu ongiś gniazdo rodowe Szreniawitów. Koszyce leżą w powiecie proszowickim. Gminę zamieszkuje niespełna 6 tys. osób.

Nowe Brzesko odzyskało prawa miejskie w 2011 r. (utracone po Powstaniu Styczniowym) Pierwotnie Nowe Brzesko było lokowane już XIII w. Herb gminy Nowe Brzesko stanowi błękitna tarcza herbową. Na niej umieszczone są trzy srebrne lilie położone dwie nad jedną. Między górnymi liliami umieszczony jest topór o srebrnym ostrzu skierowanym heraldycznie w prawo i złotej rękojeści. Trzy lilie odnoszą się do klasztoru norbertanów w Hebdowie, a topór do herbu dawnych właścicieli miasta. Nowe Brzesko leży w powiecie proszowickim. Gminę zamieszkuje ponad 5,8 tys. osób.

Radłów odzyskał prawa miejskie w 2010 r. (utracone w 1934 r.). To jedna z najstarszych miejscowości w Małopolsce. Radłów był już miastem w XIX w. kiedy nadawano ten status tym galicyjskim wioskom, w których siedzibę miały sądy powszechne, posiadały rynek i prawo do organizowania jarmarków. Radłów leży w powiecie tarnowskim. Gminę zamieszkuje ponad 9,5 tys. mieszkańców.

Bobowa ponownie stała się miastem w 2009 r. (prawa utraciła w 1934 r.). Miejskie tradycje Bobowej sięgają prawdopodobnie XIV w., kiedy to została lokowana na prawie niemieckim. Herb Bobowej przedstawia w polu czerwonym rogaciznę srebrną w słup, skrzyżowaną w środku. Bobowa leży w powiecie gorlickim. Gminę zamieszkuje ponad 9,7 tys. osób.

Szczucin powrócił na mapę polskich miast w 2009 r. Miasto odzyskało wówczas prawa utracone w 1934 r. Pierwotnie Szczucin status miasta uzyskał w XVIII w. Herb Szczucina przedstawia złote strzemie na czerwonym tle. Szczucin jest położony w powiecie dąbrowskim. Gminę zamieszkuje ponad 13 tys. osób.

Wojnicz jako miasto ponownie pojawił się na mapie Małopolski w 2007 r. Odzyskał wówczas prawa utracone w 1934 r. Pierwotnie Wojnicz został lokowany prawdopodobnie w XIII w. na prawie średzkim. W herbie miasta umieszczony jest św. Wawrzyniec na złotej kracie, patron miejscowej parafii. Wojnicz leży w powiecie tarnowskim. Gminę zamieszkuje ponad 13 tys. osób.

Zakliczyn odzyskał prawa miejskie w 2006 r. Na ich odzyskanie czekał 72 lata (po utracie w 1934 r. w wyniku reformy administracyjnej). Początki miejskich dziejów Zakliczyna sięgają natomiast XVI w., gdy prawa nadał mu król Zygmunt August. Herb Zakliczyna przedstawia w polu srebrnym trzy trąby czarne w formie triskelionu, z okuciami złotymi, połączone w środku ustnikami. Zakliczyn jest położony w powiecie tarnowskim. Gminę zamieszkuje ponad 12,4 tys. osób.

Ryglice stały się ponownie miastem w 2001 r. Pierwotnie ten status posiadały w XIX w. i utraciły w 1934 r. Godło herbu Ryglic tworzą atrybuty św. Katarzyny, patronki miejscowej parafii. Miecz i koło egzekucyjne nawiązują do jej

męczeńskiej śmierci, a korona podkreśla jej królewskie pochodzenie. Koło rozdzielone na dwie części nawiązuje do cudownego zniszczenia, któremu uległo ono podczas tortur zadawanych Świętej. Ryglice są położone w powiecie tarnowskim. Gminę zamieszkuje ponad 11,6 tys. osób.

Ponowne nadanie praw miejskich dla **Ciężkowic** miało miejsce w 1998 r. Pierwotnie Ciężkowice uzyskały lokację miejską w 1348 r. od króla Kazimierza Wielkiego, a utrata tego statusu nastąpiła w 1934 r. Herb Ciężkowic to mieszanka dwóch herbów: nadanego przez króla Kazimierza Wielkiego i herbu z XIX w. wykonanego przez nieznanego artystę, który uważany był za herb miasta i gminy Ciężkowice. Ciężkowice są położone w powiecie tarnowskim. Gminę zamieszkuje około 11,2 tys. mieszkańców.

Świątnikom Górnym prawa miejskie nadano w 1997 r. Nigdy wcześniej nie były one miastem, jednak należą do najstarszych miejscowości południowej Małopolski. Herb Świątnik Górnych przedstawia na tarczy o granatowym skraju usianym złotymi liliami, w polu błękitnym złoty kościół o dwóch wieżach z czerwonymi dachami, z okiem Opatrzności Bożej nad nim i dużą czarno-złotą kłódką u podstawy. Nawiązuje do historii miasta, dawnej osady służebnej katedry wawelskiej i ośrodka ślusarskiego znanego z wyrobu kłódek. Świątniki Górne leżą w powiecie krakowskim. Gminę zamieszkuje około 9 tys. mieszkańców.

Nowy Wiśnicz odzyskał prawa miejskie w 1995 r. (utracił w 1934 r.). Jednak jego miejskie tradycje sięgają 1616 r. Wówczas to król Zygmunt III Waza nadał Nowemu Wiśniczowi przywilej lokacyjny. Nowy Wiśnicz leży w powiecie bocheńskim. Gminę zamieszkuje ponad 13,9 tys. mieszkańców.

Alwernia jest pierwszą miejscowością w Małopolsce, która odzyskała prawa miejskie w ostatnim trzydziestolecu. Miało to miejsce w 1993 r. Alwernia była miastem od 1903 r., ale utraciła ten status w okresie międzywojennym. Herb Alwerni przedstawia w czerwonej tarczy herbowej srebrny monogram „A”, na którym wsparta jest czarna krokiew, na niej z kolei srebrna wieża kościelna zwieńczona czarną tzw. latarnią. Po bokach wieży znajdują się dwa stylizowane srebrne świerki. Alwernia leży w powiecie chrzanowskim. Gminę zamieszkuje ok. 12,4 tys. mieszkańców.

Województwo mazowieckie

Jedenaście miast wzbogaciło mapę województwa mazowieckiego w ostatnim trzydziestolecu. Cztery spośród nich: Sanniki, Mrozy, Halinów i Gliniojeck nigdy wcześniej nie były miastami.

Najpóźniej na mapie miast Mazowsza pojawił się **Czerwińsk nad Wisłą**, któremu z dniem 1 stycznia 2020 r. przywrócono prawa miejskie utracone po Powstaniu Styczniowym. Czerwińsk nad Wisłą ma jednak bogate tradycje miejskie. W średniowieczu – Czerwińsk nad Wisłą dzielił się na biskupi i klasztorny. W 1373 r. książę Siemowit III wydał przywilej dla biskupa płockiego na lokowanie miasta

Czerwińska na prawie chełmińskim, natomiast Czerwińsk klasztorny otrzymał później prawa miejskie w 1582 r.

W zeszłym roku prawa miejskie nadano natomiast **Lubowidzowi**. Miasto odzyskało prawa odebrane mu w XVII w. po wojnach szwedzkich. Miejskie dzieje Lubowidza rozpoczynają się w 1521 r., kiedy miasto otrzymało prawa od Zygmunta Starego. Herb Lubowidza przedstawia mur miejski z blankami na błękitnym tle, w bramie widnieje zaś podkowa z krzyżem kawalerskim. To nawiązanie do godła rodu Nagórków, najstarszych właścicieli Lubowidza. Miasto leży w powiecie żuromińskim. Gminę zamieszkuje ponad 6,8 tys. mieszkańców.

Niespełna trzy lata liczą sobie dzieje miasta **Sanniki**. Sanniki otrzymały prawa w 2018 r. i nigdy wcześniej nie były miastem. Miejscowość starała się o prawa powołując się na wielowiekową odrębną tradycję ludową i bogatą historię, zwartą zabudowę typu miejskiego z ukształtowanym centrum, infrastrukturę miejską i funkcjonowanie instytucji o charakterze miastotwórczym i ponadlokalnym. Dodatkowym argumentem był również fakt, że większość mieszkańców jest zatrudniona poza rolnictwem. Sanniki leżą w powiecie gostyńskim. Zamieszkuje je ponad 6 tys. osób.

Ponad sześć lat ma natomiast miasto **Mrozy**, które prawa miejskie otrzymało w 2015 r. Miasto słynie z tramwaju konnego. Herb Gminy przedstawia tarczę dzieloną w rosochę. W górnym polu na błękitnym tle znajduje się sześciokamienny płatek śniegu symbolizujący specyficzny ostry klimat. W lewym żółtym polu widnieje zielona blaszka liścia dębu osadzonego na gałęzi z dwoma żołędziami w naturalnych barwach, ułożona skosem w lewo. Element ten przypomina o licznie rosnących na terenie gminy dębach, z których wiele uznanych jest za pomniki przyrody. W prawym dolnym polu na zielonym tle ułożona jest skosem w prawo stylizowana czarna czapka napoleońska, u podstawy której jest niewielka biała część wewnętrzna. Czapka Napoleona jest symbolem legendy, która głosi, że w 1812 r. kilku napoleońskich żołnierzy w odwrocie po klęsce moskiewskiej tutaj zamarzło. Mrozy leżą w powiecie mińskim. Gminę zamieszkuje ponad 8,5 tys. osób.

Halinów jako miasto istnieje od prawie dwudziestu lat. Prawa miejskie otrzymał z dniem 1 stycznia 2001 r. Natomiast nazwa „Halinów” ma już 109 lat. Herb Halinowa ma pole czerwone, na nim dwa pasy przecinające planszę od lewej strony do prawej na ukos – czarno-biały i żółty. W lewym górnym rogu tarczy jest krzyż, w prawym dolnym lemiesz. Herb symbolizuje przebieg dwóch ważnych traktów komunikacyjnych przez okolice miasta i będących przyczynkiem jej powstania i rozwoju. Halinów leży w powiecie mińskim. Gminę zamieszkuje ponad 16 tys. osób.

Tarczyn prawa miejskie odzyskał w 2003 r. Tarczyn ma jednak bogatą historię, bowiem w 1353 r. książę mazowiecki Kazimierz I nadał osadzie prawa miejskie magdeburskie, dzięki staraniom proboszcza tarczyńskiego Jana. Prawa te utracił po Powstaniu Styczniowym. Herb Tarczyna to biała infuła na tle niebieskim. Tarczyn leży w powiecie piaseczyńskim. Gminę zamieszkuje ponad 11,4 tys. osób.

1 stycznia 2000 r. **Czchów** odzyskał prawa miejskie utracone w okresie międzywojennym. Pierwotnie jednak Czchów był lokowany prawdopodobnie w XIII lub XIV w. Herb Czchowa przedstawia w srebrnym polu tarczy kościół z czerwonej cegły, nakryty czarnym dachem, a obok niego, również z czerwonej cegły i z czarnym dachem zwieńczonym chorągiewką, także inny budynek przypominający dzwonnice lub kapliczkę. Herb nawiązuje do najstarszej pieczęci Czchowa, pochodzącej z XIV w. Miasto leży w powiecie brzeskim. Gminę zamieszkuje 9,8 tys. mieszkańców.

Drobin odzyskał prawa miejskie w 1994 r. Drobin pierwotnie uzyskał prawo lokacyjne w XV w., ale po Powstaniu Styczniowym utracił status miasta. Herb Drobin przedstawia w czerwonej tarczy herbowej białą basztę kamienną z jednym otworem strzelniczym, nakrytą stożkowatym trójkątnym czarnym daszkiem. Kształt tarczy herbowej herbu Drobin wywodzi się od tarczy obronnej typu hiszpańskiego. Godło – wieża może świadczyć o obronnych konstrukcjach, które prawdopodobnie dawniej tu zbudowano. Drobin leży w powiecie płońskim. Gminę zamieszkuje około 8 tys. osób.

Biezuń jest ponownie miastem od 1 stycznia 1994 r. odzyskując tym samym prawa utracone po Powstaniu Styczniowym. Pierwotnie lokację uzyskał w 1406 r. Wówczas książę Siemowit IV wydał akt zezwalający Jędrzejowi z Gulczewa herbu Prawdzie, kasztelanowi płońskiemu, założyć miasto na prawie chełmińskim na terenie jego wsi Biezuń. Herb Biezuń składa się z czerwonej tarczy, na której jest umieszczona wieża barwy białej z czarnymi fugami, z dwoma okienkami czarnymi, umieszczonymi jedno pod drugim. Wieża pokryta jest niebieskim, trójkątnym daszkiem. Herb został nadany miastu w 1406 r. przez księcia mazowieckiego Siemowita IV. Biezuń leży w powiecie żuromińskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Głinojeck otrzymał prawa miejskie w 1993 r. Herb miasta i gminy przedstawia w polu srebrnym rzekę błękitną w skos, nad nią, z lewej kontury cukrowni czerwonej, pod nią, z prawej, czarny inicjał „G”. Całość spoczywa na tarczy francuskiej. Umieszczony w herbie budynek to cukrownia Głinojeck, która przyczyniła się do rozwoju Głinojeka. Rzeką symbolizując rzekę Wkrę, zaś „G” to pierwsza litera nazwy miasta. Głinojeck leży w powiecie ciechanowskim. Gminę zamieszkuje około 7,8 tys. mieszkańców.

Myszyniec odzyskał prawa miejskie w 1993 r. Pierwotnie miastem był w XVIII w., a prawa utracił po Powstaniu Styczniowym. Myszyniec leży w powiecie ostrołęckim. Gminę zamieszkuje ok. 10 tys. osób.

Województwo opolskie

Tułowice są najnowszym miastem na mapie województwa opolskiego. Prawa miejskie otrzymały z dniem 1 stycznia 2018 r. To najmłodsza z opolskich gmin utworzona w 1992 r. W herbie Tułowic są trzy czerwone cegły na tle białej tarczy. Tułowice leżą w powiecie opolskim. Gminę zamieszkuje około 5 tys. mieszkańców.

Prószków prawa miejskie odzyskał w 2004 r. Miejskie tradycje Prószkowa sięgają już XVI w., zostały jednak odebrane na początku XX w. Prószków leży w powiecie opolskim. Gminę zamieszkuje około 9 tys. osób.

Korfantów pojawił się jako pierwszy na mapie miast województwa opolskiego w ciągu ostatnich trzydziestu lat. Prawa miejskie odzyskał już w 1993 r. Pierwotnie Korfantów uzyskał akt lokacyjny prawdopodobnie już w XIV-XV w. Prawa odebrano mu w 1945 r. Herb Korfantowa nawiązuje do wzorca spopularyzowanego przez Huppa, średnio-wiecznego niemieckiego heraldyka. Głównym elementem tego wzorca jest trzywieżowy zamek. Nowym elementem są natomiast fale wody, symbolizujące rzekę Ścinawę Niemodlińską. Korfantów leży w powiecie nyskim. Gminę zamieszkuje około 8,8 tys. mieszkańców.

Maciej Wąsik, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji wręczył nadanie statusu miasta Marcinowi Gortatowi, burmistrzowi Czerwińska nad Wisłą – 2 stycznia 2020 r., siedziba MSWiA

Województwo podlaskie

Najnowszym miastem na mapie województwa podlaskiego jest **Czyżew**. W 2011 r. miasto odzyskało prawa, utracone po Powstaniu Styczniowym. Pierwotnie przywilej na prawa miejskie Czyżew otrzymał od króla Augusta III w 1738 r. staraniem Marka i Karola Godlewskich, starościców nurskich. W niebieskiej tarczy herbu Czyżewa umieszczone są trzy figury heraldyczne – u góry, w centralnej części znajduje się srebrna lilia ze złotą przepaską – jest to herb Gozdawa będący nawiązaniem do prawdopodobnie pierwszego herbu miasta Czyżewa i rodziny założycielskiej Godlewskich. Niżej znajdują się skrzyżowane dwa klucze (srebrny i złoty) ze srebrnym mieczem o złotej rękojeści. Są to najbardziej rozpoznawalne atrybuty patronów Kościoła w Czyżewie św. Piotra i św. Pawła – zaczerpnięte z rzeźb ołtarza głównego. Czyżew leży w powiecie wysokomazowieckim. Gminę zamieszkuje ponad 6 tys. osób.

W bieżącym roku **Szepietowo** obchodzi dziesięciolecie uzyskania praw miejskich. Nadanie praw miało bowiem miejsce 1 stycznia 2010 r. Herb Szepietowa przedstawia na błękitnej tarczy herbowej czarnego kruk z uniesionymi skrzydłami, skierowanego w prawo, trzymającego złotą toczenicę w dziobie, stojącego na srebrnej szablachusarskiej

w pas. Szabla skierowana jest złotą rękojeścią w prawo. Pod szablą umieszczono złoty kłosa w słup. Szepietowo leży w powiecie wysokomazowieckim. Gminę zamieszkuje niespełna 7 tys. osób.

Krynki ponownie pojawiły się na mapie miast województwa podlaskiego z dniem 1 stycznia 2009 r., odzyskując prawa utracone po II wojnie światowej. Krynki mają jednak bogate tradycje miejskie. W dniu 22 listopada 1569 r. król Zygmunt August nadał Krynkom prawa miejskie magdeburskie. Herbem Gminy Krynki jest umieszczony w polu błękitnym złoty lew wspięty na zielonej murawie. Krynki leżą w powiecie sokólskim. Gminę zamieszkuje ok. 3 tys. osób.

Michałowo odzyskało prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2009 r. Pierwotnie miasto zostało założone w pierwszej połowie XIX w. przez Seweryna Michałowskiego. Herb Michałowa tworzy dwubarwna tarcza. Górna część jest barwy zielonej, dolna - błękitnej. Widnieje na niej wizerunek białego orła bielika skierowanego głową w lewo. Symbolika herbu nawiązuje do orłów żyjących na terenie gminy. Michałowo leży w powiecie białostockim. Gminę zamieszkuje ok. 6,6 tys. osób.

1 stycznia 1997 r. **Suchowola** odzyskała status miasta. Pierwotnie prawa miejskie Suchowola otrzymała w XVIII w., a utraciła je po II wojnie światowej. Tarcza herbowa Suchowoli jest podzielona na pół. W polu górnym błękitnym mieści się łuk koloru białego, a na nim krzyż koloru złotego. W polu dolnym zielonym mieści się koń gniady z żółtą grzywą, ogonem i nogami. Suchowola leży w powiecie białostockim. Gminę zamieszkuje niespełna 7 tys. osób.

Kleszczele odzyskały prawa miejskie w 1993 r. Tradycje miejskie Kleszczeli sięgają jednak początku XVI w., gdy stały się miastem na mocy przywileju Zygmunta Starego. Prawa te miasto utraciło w 1950 r. Herb przedstawia na czerwonej tarczy białego Baranka Bożego, skierowanego w lewo, z białą chorągiewką z białym krzyżem, stojącego na zielonej murawie, obejmującego lewą przednią nogą oparty o murawę krzyż papieski. Kleszczele leżą w powiecie hajnowskim. Gminę zamieszkuje ok. 2,5 tys. osób.

Tykocin odzyskał prawa miejskie w 1993 r. Przypomnijmy że miasto Tykocin zostało lokowane na prawie chełmińskim przez księcia mazowieckiego Janusza I w 1425 r., jednak po II wojnie światowej utraciło te prawa. Herb Gminy Tykocin przedstawia umieszczoną w czerwonej tarczy gotyckiej typu hiszpańskiego złotą głowę tura. Tykocin jest położony w powiecie białostockim. Gminę zamieszkuje ok. 6 tys. osób.

Województwo podkarpackie

Zaklików to najnowsze miasto na mapie województwa podkarpackiego. Prawa miejskie odzyskał w 2014 r. Zaklików to miasto o długiej historii. Jego nazwa wzięła się od nazwiska założyciela – Stanisława Zakliki, kasztelana połanieckiego. Na sejmie w Piotrkowie 9 kwietnia 1565 r. król Zygmunt August wydał przywilej, który zezwalał na założenie na gruntach wsi Zdziechowice miasta na prawie

magdeburskim. Prawa te Zaklików utracił po Powstaniu Styczniowym. Zaklików jest położony w powiecie stalowolskim. Gminę zamieszkuje około 8,5 tys. osób.

Pruchnik z dniem 1 stycznia 2011 r. odzyskał status miasta. Pierwsze prawa miejskie uzyskał ok. 1370 r. Był on wówczas prywatną miejscowością kolejnych rodów szlacheckich bądź rycerskich. W późniejszych latach stopniowo spadało znaczenie ekonomiczne Pruchnika, co sprawiło, że w 1935 r. utracił on prawa miejskie. Herb Pruchnika przedstawia w polu czerwonym trzy srebrne wręby zwięzające się w dół, a nad nimi srebrny krzyż kawalerski. Pruchnik leży w powiecie jarosławskim. Gminę zamieszkuje niespełna 10 tys. osób.

Kołaczyce powróciły na mapę miast województwa podkarpackiego w 2010 r. odzyskując prawa utracone w okresie międzywojennym. Kołaczyce mają bogate tradycje miejskie. Miasto było lokowane przez króla Kazimierza Wielkiego w XIV w. Herbem miasta jest skrzyżowany klucz barwy złotej z mieczem barwy srebrnej na niebieskiej tarczy herbowej. Kołaczyce leżą w powiecie jasielskim. Gminę zamieszkuje niespełna 9 tys. osób.

Przeclaw odzyskał prawa miejskie w 2010 r. Miejskie tradycje Przeclawia sięgają XV w. Wówczas był on prywatnym miastem szlacheckim. Prawa miejskie utracił w okresie międzywojennym. Przeclaw leży w powiecie mieleckim. Gminę zamieszkuje niespełna 12 tys. osób.

Brzostek odzyskał prawa miejskie 1 stycznia 2009 r. po degradacji w okresie międzywojennym. Pierwotnie w 1367 r. opat tyniecki Jan zezwolił Jakubowi synowi Stefana na przeprowadzenie lokacji miejskiej Brzostku. Herb Brzostku stanowi błękitna tarcza. Widnieje na niej miecz ze złotą rękojeścią i klucz skierowany piórem w dół. Są to atrybuty św. Piotra i św. Pawła - patronów opactwa benedyktynów w Tyńcu, które było właścicielem miasta w momencie lokacji. Brzostek leży w powiecie dębickim. Gminę zamieszkuje około 13 tys. osób.

Boguchwała ponownie pojawiła się na mapie miast województwa podkarpackiego w 2008 r. Pierwsze prawa zostały nadane Boguchwale edyktem króla Augusta II Sasa w 1728 r. Edykt został unieważniony w XVIII w. przez austriackiego zaborcę. Herb miasta i gminy Boguchwała przedstawia w polu czerwonym Oko Opatrzności srebrne otoczone promieniami złotymi, całość w takimże wieńcu laurowym. Oko Opatrzności symbolizuje Boga, zaś wieńiec laurowy to symbol chwały. Oko Opatrzności widniało na dawnych pieczęciach gminnych miejscowości z XIX wieku. Boguchwała leży w powiecie rzeszowskim. Gminę zamieszkuje ok. 20 tys. osób.

Narol był pierwszym miastem w województwie podkarpackim, któremu nadano prawa miejskie w ostatnim trzydziestolecu. Narol stał się miastem w 1996 r. Pierwotne nadanie miało miejsce w XVI w. Pod koniec XIX w. został tych praw pozbawiony. Herbem miasta jest błękitna tarcza z wizerunkiem św. Floriana, który ubrany jest w srebrną zbroję; w lewej ręce trzyma drzewce barwy czarnej ze szpicą barwy złotej. Na drzewcach umieszczona jest flaga barwy białej z krzyżem barwy czerwonej; w prawej ręce trzyma wiadro barwy białej, gasząc pożar nad czerwony-

mi domami. Nad głową świętego znajduje się złoty nimb. W lewym i prawym górnym rogu tarczy herbowej znajdują się srebrne litery „S” i „F” - inicjały łacińskiej nazwy świętego. Narol leży w powiecie lubaczowskim. Gminę zamieszkuje ok. 8 tys. osób.

Województwo pomorskie

Czarna Woda jest najnowszym miastem na mapie województwa pomorskiego. Prawa miejskie otrzymała w 1993 r. po odłączeniu się od gminy wiejskiej Kaliska. 1 stycznia 2014 r. Czarna Woda zmieniła rodzaj gminy z wiejskiej na miejsko-wiejską. Tarcza herbową herbu jest błękitna, otoczona złotą bordiurą. Na tarczy umieszczone są trzy złote gwiazdy sześcioramienne, ustawione pionowo jedna pod drugą. Pod gwiazdami umieszczone są dwie połączone zielone gałązki herbowe. Barwy herbu są związane z herbem Kociewia, krainy w której usytuowane jest miasto. Czarna Woda leży w powiecie starogardzkim. Gminę zamieszkuje ok. 3 tys. osób.

Krynica Morska prawa miejskie uzyskała w 1991 r. Herb Krynicy Morskiej przedstawia wizerunek trzech białych żagli na tle pomarańczowego słońca. Z lewej strony żagli widnieje czarna latarnia morska, natomiast z obu stron umieszczone są czarne fragmenty Mierzei Wiślanej. Całość znajduje się na niebieskiej tarczy herbowej. Symbolika herbu wiąże się z wypoczynkowym charakterem miasta. Krynica Morska leży w powiecie nowodworskim. Miasto liczy ok. 1,3 tys. mieszkańców.

Województwo śląskie

Krzanowice są najmłodszym miastem na mapie województwa śląskiego. Nadanie praw miejskich miało miejsce w 2001 r. Krzanowice uzyskały po raz pierwszy prawa miejskie w 1265 r. z rąk króla czeskiego Otokara II, natomiast utraciły je po II wojnie światowej. Herb Krzanowic przedstawia na czerwonej tarczy herbowej złotą koronę, a pod nią złoty miecz skierowany w dół. Tarcza herbu otoczona jest czarną obwódką. Herb został nadany miastu w 1265 r. przez króla czeskiego Przemysła Ottokara II. Krzanowice leżą w powiecie raciborskim. Gminę zamieszkuje niespełna 5,7 tys. mieszkańców.

Radzionków uzyskał prawa miejskie w 1998 r. Po raz pierwszy miało to miejsce w 1951 r., ale w 1975 r. został włączony w granice administracyjne Bytomia. Herb Radzionkowa przedstawia postać św. Wojciecha na srebrnym obłoku w szacie srebrno – czerwonej, trzymającego w prawej ręce złote wiosło, a w lewej krzyż lotaryński na błękitnym polu. Miasto leży w powiecie tarnogórskim. Radzionków zamieszkuje ok. 16 tys. osób.

Podobnie kształtowały się dzieje **Radlina**. Radlin uzyskał prawa miejskie w 1997 r. Po raz pierwszy miało to miejsce w 1954 r., ale w 1975 r. włączono go do Wodzisławia Śląskiego. Herb Radlina jest umieszczony na tarczy herbowej

zakończoną łukiem pełnym. W tarczy znajduje się pole w kolorze zielonym. W polu umieszczono złote serce, z którego wyrasta łodyga zakończona trzema kwiatami o pięciu płatkach w kolorze białym. Radlin leży w powiecie wodzisławskim. Miasto liczy prawie 18 tys. mieszkańców.

Sośnicowice odzyskały prawa miejskie w 1996 r. (utraciły je po II wojnie światowej). Początki tradycji miejskich Sośnicowic sięgają XVI w., kiedy to posiadały swoją Radę Miejską i pieczęć. Herb Sośnicowic przedstawia zieloną sosnę z brązowym pniem i korzeniami na białej tarczy. Sośnicowice leżą w powiecie gliwickim. Gminę zamieszkuje ok. 8,8 tys. osób.

W 1994 r. **Imielin** ponownie stał się miastem. Pierwsze nadanie praw miejskich miało natomiast miejsce w 1967 r. Jednak w 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej włączony został do Tychów, najrozleglejszego wtedy miasta województwa katowickiego, pozostawał w jego granicach do 1977 r., gdy stał się dzielnicą Mysłowic. Herb Imielina przedstawia na błękitnej tarczy herbowej srebrną kapliczkę w cegielki. Kapliczka stoi na zielonej murawie, ma złote wrota i złotą kopułę, zwieńczoną krzyżem łacińskim. Imielin leży w powiecie bieruńsko-lędzińskim. Miasto liczy ok. 9 tys. mieszkańców.

Miasteczko Śląskie prawa miejskie odzyskało w 1994 r. Tradycje miejskie sięgają jednak już XVI w. Po II wojnie światowej (w 1946 r.) Miasteczko utraciło prawa miejskie, aż do 1963 r. Po dwunastu latach, w wyniku reformy administracyjnej z dniem 1 czerwca 1975 r., stało się dzielnicą Tarnowskich Gór. Herb Miasteczka przedstawia wizerunek św. Jerzego zabijającego smoka. Miasteczko Śląskie leży w powiecie tarnogórskim. Gminę zamieszkuje ok. 7,5 tys. osób.

Pszów status miasta odzyskał w 1995 r. Pierwotnie Pszowowi nadano prawa miejskie w 1954 r., ale w 1975 r. po reformie administracyjnej kraju włączono go w granice administracyjne Wodzisławia Śląskiego. Herb Pszowa przedstawia na błękitnej tarczy herbowej po prawej stronie złoty krzyż łaciński z dwoma ukośnymi podporami. Po lewej stronie znajduje się kościół z białym murem, o dwóch czarnych oknach łukowych. Posiada on złoty dach (w kształcie trapezu równoramiennej), na nim trzy złote wieżyczki (środkowa nieco większa od dwóch pozostałych). Wieżyczki mają eliptyczne okna (w słup) i pokryte są stożkowatymi dachami barwy złotej, zwieńczonymi krzyżami łacińskimi barwy czarnej. Tarcza herbową ma złotą bordiurę. Symbolika herbu związana jest z zabytkowym kościołem w mieście i Górnym Śląskiem. Pszów leży w powiecie wodzisławskim. Miasto liczy ok. 14 tys. mieszkańców.

Pilica odzyskała prawa miejskie w 1994 r. Pierwotne ich nadanie miało miejsce prawdopodobnie w XIV w. a utrata nastąpiła po Powstaniu Styczniowym. W herbie miasta na czerwonej tarczy herbowej widnieje złota figura ze skrzyżowanymi ramionami, o kształcie litery „W”. Nad nią umieszczona jest złota gwiazda sześcioramienna. Dawniej w miejscu gwiazdy znajdował się kwiat lilii o sześciu płatkach. Pilica leży w powiecie zawierciańskim. Gminę zamieszkuje około 8,6 tys. osób.

Rydułtowy odzyskały prawa miejskie w 1992 r. Pierwotnie status miasta otrzymały w 1951 r. ale na mocy ustawy

z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa oraz zmianie ustawy o radach narodowych, stały się jedną z dzielnic Wodzisławia Śląskiego. Miasto Rydułtowy posługuje się herbem przedstawiającym w polu błękitnym skrzyżowane złote grabie. Rydułtowy leżą w powiecie wodzisławskim. Miasto liczy ok. 21 tys. mieszkańców.

Wojkowice odzyskały prawa miejskie w 1992 r. Pierwotne nadanie miało miejsce w 1962 r. Wojkowice były miastem do 1977 r., kiedy to stały się dzielnicą Bytomia. Herb miasta przedstawia w polu czerwonym nad wodą błękitną złote koło młyńskie, nad którym skrzyżowane są pastorał i miecz. Czerwone pole nawiązuje do heraldycznej barwy Małopolski, zaś błękit do Śląska. Pastorał, atrybut biskupa, oznacza Wojkowice Komorne, które były własnością książąt siewierskich. Od XV w. tytuł ten nosili biskupi krakowscy. Miecz, atrybut rycerza, symbolizuje Żychcice będące na przestrzeni dziejów własnością różnych rodów rycerskich i szlacheckich, zaś koło młyńskie - młyny nad Brynicą. Wojkowice leżą w powiecie będzińskim. Miasto liczy ok. 9 tys. mieszkańców.

Bieruń odzyskał prawa miejskie w 1991 r. Pierwotnie był lokowany już w 1387 r., jednak w 1975 r. został włączony w granice administracyjne Tychów. Herb miasta przedstawia czarnego jelenia na niebieskim polu herbowym, biegnącego w prawą stronę po żółtej murawie. Na rogach niesie stojącego białego, dużego ptaka, łabędzia albo czaplę z podniesionymi skrzydłami. Bieruń leży w powiecie bieruńsko-lędzińskim. Miasto liczy ponad 19 tys. mieszkańców.

Lędziny odzyskały prawa miejskie w 1991 r. Pierwotnie status miasta uzyskały w 1966 r., ale były nim zaledwie dziewięć lat, bowiem w 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej kraju zostały włączone w granice administracyjne Tychów. Herb Lędzin przedstawia wizerunek kościoła św. Klemensa stojący na Górze Klemensowej w Lędzinach. Lędziny leżą w powiecie bieruńsko-lędzińskim. Miasto liczy ok. 16 tys. mieszkańców.

Województwo świętokrzyskie

Klimontów jest jednym z najnowszych miast, które pojawiły się na mapie Polski. Miejscowość otrzymała status miasta z dniem 1 stycznia 2020 r. Na odzyskanie praw miejskich Klimontów czekał ponad 150 lat. Przypomnijmy, że posiadał prawa miejskie w latach 1604-1869. Utracił je po Powstaniu Styczniowym. Klimontów leży w powiecie sandomierskim. Gminę zamieszkuje ok. 8 tys. osób.

Nowa Słupia dołączyła do grona miast z dniem 1 stycznia 2019 r., ma jednak bogate tradycje miejskie. W 1351 r. opaci świętokrzyscy, na mocy przywileju wydanego przez Kazimierza Wielkiego, założyli miasto o nazwie Nowa Słupia. Miasto leży w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje ok. 9 tys. osób.

Nowy Korczyn ponownie stał się miastem z dniem 1 stycznia 2019 r. Pierwotne nadanie praw miało miejsce

w 1258 r. Książę Bolesław Wstydlivy lokował miasto, nazwane dla odróżnienia od sąsiedniego Korczyna Nowym Korczynem. Prawa te Nowy Korczyn utracił po Powstaniu Styczniowym. Miasto leży w powiecie buskim. Gminę zamieszkuje niespełna 6 tys. osób.

Oleśnica odzyskała prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2019 r. Pierwotnie Oleśnica uzyskała prawa miejskie w 1470 r., zostały one jednak odebrane po Powstaniu Styczniowym. Oleśnica leży w powiecie staszowskim. Gminę zamieszkuje ok. 13 tys. mieszkańców.

Opatowiec odzyskał prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2019 r. Pierwotnie akt lokacji Opatowca pochodzi z 1271 r. Miasto jednak utraciło prawa w 1869 r. po klęsce Powstania Styczniowego. Herb gminy przedstawia w polu złotym postać św. Jakuba Większego w szacie i kapełuszu błękitnym, wspartego prawicą o srebrną laskę pielgrzymią. W lewicy przyciśniętej do piersi trzyma muszlę. Postać Świętego ma ręce i twarz koloru cielistego, a brodę i włosy srebrne. Opatowiec leży w powiecie kazimierskim. Gminę zamieszkuje ok. 3 tys. osób.

Pacanów odzyskał prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2019 r. Miejska historia Pacanowa datuje się już od 1265 r. Prawa miejskie przyznał książę krakowski Bolesław Wstydlivy. Pacanów został jednak zdegradowany do rangi wsi po Powstaniu Styczniowym. Herb Pacanowa przedstawia w polu zielonym siedzącą na białym koniu postać św. Marcina w szarej zbroi prawą ręką przecinającego swój płaszcz. Koń z uniesioną prawą, przednią nogą stąpa w prawą stronę, a św. Marcin odwraca się w bok. Obok konia siedzi na ziemi, zwrócony w lewą stronę, półnagi żebrak z wyciągniętymi w górę rękoma. Płaszcz świętego i okrycie żebraka są czerwone, a wodze i siodło konia oraz nimb wokół jego głowy są złote. Miecz jest srebrny, odkryte części ciała obu osób są w kolorze naturalnym. Postać świętego nawiązuje do pacanowskiej Bazyliki jego imienia. Pacanów leży w powiecie buskim. Gminę zamieszkuje ok. 7 tys. mieszkańców.

Pierzchnica odzyskała prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2019 r. Miasto ma jednak bogate tradycje. Pierzchnica, pierwotnie wieś królewska, jako miasto królewskie została założona przez Kazimierza III Wielkiego na prawie magdeburskim w XIV w. Prawa miejskie zostały odebrane Pierzchnicy po Powstaniu Styczniowym. Herb gminy przedstawia różę pięciopłatkową srebrną o listkach złotych na czerwonym polu pod dwiema koronami złotymi. Herb odwołuje się bezpośrednio do dawnego godła Pierzchnicy - herbu poraj, zapewne biskupa krakowskiego Bodzanty związanego z tą miejscowością. Korony odnoszą się natomiast do okresu, w którym Pierzchnica była miastem królewskim. Miasto leży w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje niespełna 5 tys. osób.

1 stycznia 2019 r. **Szydłów** powrócił na mapę polskich miast odzyskując prawa utracone po Powstaniu Styczniowym. Pierwotnie w 1329 r. król Władysław Łokietek nadał Szydłowskiemu prawa miejskie. Herb gminy Szydłów przedstawia w czerwonym polu tarczy herbowej koronowanego złotą koroną Orła Białego między dwoma białymi wieżami, zwieńczonymi złotymi kulami. Szydłów leży w powiecie staszowskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Łagów odzyskał prawa miejskie 1 stycznia 2018 r. Pierwotnie w 1375 r. królowa Elżbieta wydała w Sandomierzu przywilej zezwalający włodarzowi Łagowa bp. Zbylutowi na zamianę wsi w miasto. Praw tych Łagów został pozbawiony po Powstaniu Styczniowym. Łagów leży w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje ok. 7 tys. osób.

Radoszyce odzyskały prawa miejskie w 2018 r. (utrącone po Powstaniu Styczniowym). Miejskie tradycje Radoszyc sięgają jednak XIV w., gdy miasto uzyskało akt lokacyjny od króla Kazimierza Wielkiego. Herb gminy Radoszyce przedstawia w polu srebrnym wieżę obronną czerwoną, blankowaną z zaznaczonym żyłowaniem, pojedynczym oknem i wejściem czarnej barwy, nakrytą czarnym daszkiem stożkowym. Daszek zwieńczony jest złotą kulą. Radoszyce leżą w powiecie koneckim. Gminę zamieszkuje ok. 9 tys. osób.

1 stycznia 2018 r. **Wiślica** ponownie stała się miastem. Wcześniej ten status posiadała w latach 1326 – 1870 r. Herb Wiślicy przedstawia w polu czerwonym srebrny mur miejski o trzech basztach. W murze umieszczono bramę o srebrnych otwartych podwojach. W prześwicie bramy stoi srebrna postać rycerza z tarczą w prawej ręce i włócznią w lewej. Wiślica leży w powiecie buskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Morawica uzyskała prawa miejskie w 2017 r. Morawica wcześniej nie posiadała statusu miasta. Miejscowość ubiegała się jednak o prawa miejskie, ponieważ dawno przestała być wsią ze względu na brak rolnictwa i nabranie miejskich cech. Herb gminy Morawica składa się z zaokrąglonej od podstawy renesansowej tarczy, podzielonej w słup, na której w prawym czerwonym polu znajduje się herb Jelita, czyli trzy złote kopie w gwiazdę, z których dwie skierowane są grotami do głowicy, a trzecia do podstawy tarczy. Natomiast w lewym błękitnym polu znajdują się trzy korony w słup. Morawica leży w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje ok. 17 tys. osób.

Stopnica prawa miejskie odzyskała w 2015 r. Stopnica była już miastem w latach 1362-1869. Herbem gminy jest złoty klucz w polu błękitnym tarczy gotyckiej. Stopnica leży w powiecie buskim. Gminę zamieszkuje ok. 7 tys. osób.

Daleszyce odzyskały prawa miejskie w 2007 r. Daleszyce były miastem przez 300 lat. W 1569 roku prawa miejskie nadał im król Zygmunt August, ale odebrano je po Powstaniu Styczniowym. Herb Daleszyc przedstawia na błękitnej tarczy złoty krzyż lotaryński – symbol dynastii Jagiellonów na tle srebrnej litery „D” – inicjału nazwy miasta. Pod krzyżem znajduje się srebrna waga z dwoma szalkami. Daleszyce leżą w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje ok. 16 tys. osób.

W 2000 r. **Koprzywnica** odzyskała prawa miejskie. To jedna z najstarszych osad w regionie sandomierskim. Pierwotnie otrzymała prawa miejskie w 1268 r., a utraciła je po Powstaniu Styczniowym. Herb Koprzywnicy stanowi niebieska tarcza. Głównym elementem jest szary Baranek Boży posiadający żółte kopyta. Prawą przednią nogą trzyma żółte drzewce chorągwi zakończone krzyżem. Na drzewcu umieszczona jest biała chorągiew z żółtym krzyżem równoramiennym otoczonym czarnym otokiem. Koprzywnica leży w powiecie sandomierskim. Gminę zamieszkuje ok. 6,6 tys. osób.

Małogoszcz odzyskał prawa miejskie w 1996 r. Małogoszcz był już miastem w latach 1408-1869 (prawa utracił po Powstaniu Styczniowym). Herb Małogoszcza przedstawia wizerunek złotego krzyża jagiellońskiego w czerwonym polu tarczy herbowej. Małogoszcz leży w powiecie jędrzejowskim. Gminę zamieszkuje ok. 11 tys. osób.

Bodzentyn odzyskał prawa miejskie w 1994 r. Pierwotnie Bodzentyn był lokowany na prawie magdeburskim w XIV w. Utrata praw miejskich nastąpiła po Powstaniu Styczniowym. Bodzentyn leży w powiecie kieleckim. Gminę zamieszkuje ok. 11,5 tys. osób.

Osiek odzyskał prawa miejskie w 1994 r. (utrącone po Powstaniu Styczniowym). Pierwotnie w 1430 r. król Władysław Jagiełło lokował Osiek na prawie magdeburskim. Ustanowiono targi w środę, a także coroczne jarmarki w dzień św. Piotra w Okowach (1 sierpnia) i św. Gawła (16 listopada), które miały trwać trzy dni. W ten sposób Osiek uzyskał prawa miejskie, stając się miastem królewskim, o czym świadczy obecny herb. Tarcza herbowa jest podzielona na dwie równe części w słup. W prawej czerwonej znajduje się biały półorzel bez korony, zwrócony heraldycznie w prawo. W lewym białym polu widoczna jest dłoń barwy brązowej trzymająca podwójny krzyż lotaryński barwy czerwonej – jeden z elementów herbu Pogoń. Osiek leży w powiecie staszowskim. Gminę zamieszkuje ok. 7,7 tys. osób.

Wąchock odzyskał prawa miejskie w 1994 r. Wąchock był już miastem w latach 1454-1864. Herb Wąchocka stanowi tarcza w kształcie prostokąta o dolnych krawędziach wydłużonych pośrodku w dół. U podstaw znajduje się baszta z kamienia, na której wybudowane są trzy wieżyczki rozmieszczone w sposób symetryczny, z których środkowa jest wyższa o głowicę wieżyczki. Otoczka tarczy herbowej jest w kolorze czarnym, tło tarczy herbu jest barwy białej, barwy cegły czerwonej palonej są: baszta i wieżyczki, a fugi kamienne są czarne. Wąchock leży w powiecie starachowickim. Gminę zamieszkuje około 6,8 tys. osób.

Kunów odzyskał prawa miejskie już w 1990 r. (utrącone po Powstaniu Styczniowym). Kunów był już miastem prawdopodobnie od XIV w. Kunów leży w powiecie ostrowieckim. Gminę zamieszkuje ok. 10 tys. mieszkańców.

1 stycznia 1990 r. **Sędziszów** uzyskał status miasta. Wcześniej miejscowość nie miała miejskich tradycji. Herbem gminy jest odmiana rycerskiego herbu rodu „Jastrzębiec”. Herb ten ma na tarczy w polu błękitnym srebrną podkowę obróconą końcami do góry i w jej środku srebrny krzyż kawalerski. Sędziszów leży w powiecie jędrzejowskim. Gminę zamieszkuje ok. 12,6 tys. osób.

Województwo warmińsko-mazurskie

Wielbark odzyskał prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2019 r. Wielbark był już miastem w latach 1723-1946 r. Herb Gminy Wielbark przedstawia w polu czerwonym basztę blankowaną srebrną pomiędzy dwoma świerkami złotymi na murawie zielonej. W bramie stoi rycerz srebrny z tarczą i mieczem. Wielbark leży w powiecie szczycieńskim. Gminę zamieszkuje ok. 6,5 tys. mieszkańców.

Miłakowo otrzymało prawa miejskie w 1998 r. Data pierwszej lokacji jest nieznana, natomiast przywilej lokacyjny odnowił w XV w. wielki mistrz Jan von Tiofen. Miłakowo utraciło prawa miejskie po II wojnie światowej w wyniku wielkich zniszczeń. Herb Miłakowa tworzy srebrne tło, na którym znajduje się czerwony jeleni stojący na zielonej murawie i zwrócony w prawą stronę. Miłakowo leży w powiecie ostródzkim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Miłomłyn odzyskał status miasta w 1998 r. Pierwotnie prawa miejskie Miłomłyn otrzymał w 1335 r. od komtura Zakonu Krzyżackiego Hartwiga, a ich utrata nastąpiła po II wojnie światowej. Herb miasta jest ściśle zespolony z jego nazwą. Przedstawia zębate koło młyńskie, a w środku symbol Zakonu - krzyż. Miłomłyn leży w powiecie ostródzkim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Pasym odzyskał status miasta w 1997 r. Pierwotnie prawa miejskie otrzymał w 1386 r. na mocy aktu lokacyjnego na prawie chełmińskim. Herb Gminy Pasym jest herbem historycznym miasta Pasym. Na srebrnym tle, pod czerwonym ostrołukiem stoi Matka Boska w koronie z Dzieciątkiem Jezus na lewej ręce i berłem w prawej. Szata Marii jest niebieska, aureole nad głową Matki i Dziecka są złote, tak jak włosy opadające na ramiona Marii. Pasym leży w powiecie szczycieńskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Województwo wielkopolskie

Opatówek odzyskał prawa miejskie w 2017 r. Opatówek był miastem od połowy XIV w. do 1870 r. Projekt Herbu Gminy Opatówek został opracowany przez kaliskiego artystę grafika Władysława Kościelniaka. Zawiera on elementy dwóch herbów: miasta Opatówka i Jarosława Bogorii Skotnickiego. Opatówek leży w powiecie kaliskim. Gminę zamieszkuje ok. 10,8 tys. osób.

Jaraczewo odzyskało prawa miejskie w 2016 r. Miejskie tradycje Jaraczewa sięgają jednak XVI w. W 1519 r. Trybuna Jaraczewski otrzymał nadany przez Zygmunta I Starego przywilej lokacyjny. Do dnia dzisiejszego zachował się pisany łaciną, oryginalny pergamin z przywieszoną pieczęcią, sporządzony w kancelarii królewskiej. Po przeszło 415 latach Jaraczewo utraciło prawa miejskie. Było to skutkiem rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1934 r. Herb Jaraczewa przedstawia w czerwonej tarczy herbowej umieszczony centralnie ruszt św. Wawrzyńca, który jest patronem Jaraczewa. Widnieje on już na dokumentach cechów jaraczewskich z XVII- XVIII w. Przywileje króla Zygmunta Starego z 1519 r. wystawione dla Trybuna Jaraczewskiego - ówczesnego właściciela Jaraczewa, które nadały wsi prawa miasta prywatnego, nadały jednocześnie miastu prawo używania herbu. Jaraczewo leży w powiecie jarocińskim. Gminę zamieszkuje ok. 8 tys. osób.

1 stycznia 2015 r. **Chocz** odzyskał status miasta. Chocz ma jednak bogate tradycje miejskie. Prawa miejskie nadał Choczowi w XVI w. i jako miasto występuje już w źródłach pisanych z 1521 r. Prawa te zostały mu odebrane po Powstaniu Styczniowym. Herb gminy Chocz przedstawia

w polu błękitnym trzy ryby srebrne, ułożone w rosochę. Chocz leży w powiecie pleszewskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Dobrzyca odzyskała status miasta w 2014 r. Dobrzyca ma jednak bogate tradycje miejskie. W 1440 r. otrzymała prawa miejskie z rąk Władysława Warneńczyka. Straciła je w okresie międzywojennym. Herb gminy Dobrzyca przedstawia biały zdwojony krzyż na czerwonym polu. Dobrzyca leży w powiecie pleszewskim. Gminę zamieszkuje ok. 8 tys. osób.

Nekla otrzymała prawa miejskie w 2000 r. Była w przeszłości miastem w XVIII w. Herbem miasta Nekla oraz gminy Nekla jest rycerski Ogończyk – w polu czerwonym na barku półpięścienia srebrnego strzała srebrna w słup. Miejscowość leży w powiecie wrzesińskim. Gminę zamieszkuje ok. 7,5 tys. osób.

W 1990 r. **Obrzycko** odzyskało prawa miejskie. Na przestrzeni lat status Obrzycka zmieniał się kilkakrotnie. Obrzycko, jako miasto wzmiankowane było po raz pierwszy w 1458 r., w kontekście wyprawy malborskiej. Wkrótce miejscowość podupadła i straciła miejski status. Ponownie otrzymała go w 1638 r. od króla Władysława IV. W 1934 r. Obrzycko po raz kolejny utraciło prawa miejskie, które odzyskało dopiero po 56 latach. Herb miasta jest ściśle związany z uzyskaniem w XVII w. przez Krzysztofa Radziwiłła nowego przywileju dla miasta. Na czerwonym tle przedstawia on czarne trąby ze złotymi przepaskami i sznurami, a między nimi złoty róg jeleni. Zarówno trąby w tarczy herbowej, jak i wieńcząca ją niegdyś mitra książęca, są symbolem dawnych właścicieli Obrzycka-Radziwiłłów. Obrzycko leży w powiecie szamotulskim. Gminę zamieszkuje ok. 4,5 tys. osób.

Województwo zachodniopomorskie

Mielno uzyskało prawa miejskie 1 stycznia 2017 r. stając się najmłodszym miastem w województwie zachodniopomorskim. Na tarczy herbowej gminy Mielno dzielonej pasem barwy zielonej z konturem barwy żółtej w lewym górnym polu barwy błękitnej jest umieszczone słońce barwy żółtej z ośmioma promieniami, a poniżej znajduje się potrójna fala morska, niebieska z białym konturem. W prawym dolnym polu, barwy niebieskiej, umieszczone są trzy łodzie z żaglami barwy białej. Podstawa tarczy herbowej jest barwy zielonej z żółtym konturem. Mielno leży w powiecie koszalińskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Stepnica jest miastem od 1 stycznia 2014 r. Herb gminy Stepnica stanowi tarcza podzielona na dwa pola. Pole tarczy jest pokryte dwiema barwami: część prawa niebieską, część lewa – zieloną. Barwa niebieska symbolizuje wody Zalewu Szczecińskiego, a zielona – ląd. Obie barwy rozdzielono złotym pasem układającym się w kształcie litery „S”. Ma to stanowić symbol linii brzegowej i plaży, a jednocześnie jest to pierwsza litera nazwy gminy. Na niebieskim polu tarczy umieszczony jest srebrny symbol: kotwica, a na polu zielonym dwa symbole złote od góry: sylwetki drzew i kłos zboża. Znaki te mają symboli-

zować wiodące działy gospodarki Gminy Stepnica. Kotwica symbolizuje porty – handlowy, rybacki i jachtowy. Drzewa – dwa drzewa iglaste i liściaste symbolizują leśnictwo i przemysł drzewny. Kłosa symbolizuje oczywiście rolnictwo. Stepnica leży w powiecie gołeniewskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Gościno otrzymało prawa miejskie 1 stycznia 2011 r. Herb gminy Gościno stanowi tarcza herbowa typu hiszpańskiego o czerwonym polu, na którym jest obronna brama drewniana złota, z otwartymi wrotami, pośrodku których umieszczono srebrną literę „G”. Nawiązuje ona do siedziby władz gminnych. Gościno leży w powiecie kołobrzeskim. Gminę zamieszkuje ok. 5 tys. osób.

Tychowo stało się miastem z dniem 1 stycznia 2010 r. Herb gminy Tychowo przedstawia tarczę podzieloną na trzy barwne pola. W górnym lewym rogu na niebieskim tle są trzy zielone świerki. W prawym górnym rogu podzielonym linią poziomą na dwa mniejsze znajduje się na każdym z pól rudy lis na zielonym tle. W dolnym polu na żółtym tle znajduje się głaz narzutowy w kolorze grafitu

z krzyżem w kolorze brązowym. Tychowo leży w powiecie białogardzkim. Gminę zamieszkuje ok. 6,7 tys. osób.

Dziwnów otrzymał prawa miejskie z dniem 1 stycznia 2004 r. Herb Dziwnowa stanowi tarcza herbowa podzielona w pas, na której w górnym polu błękitnym znajduje się mewa biała w locie, a w polu dolnym żółtym błękitny mikołajek nadmorski z zaznaczonym kwiatostanem. Dziwnów leży w powiecie kamieńskim. Gminę zamieszkuje ok. 4 tys. osób.

Borne Sulinowo pojawiło się na mapie miast województwa zachodniopomorskiego w 1993 r. Miasto leży w powiecie szczecinieckim. W gminie mieszka ok. 10 tys. osób.

Gołczewo jest miastem od 1990 r. Herb Gołczewa stanowi wizerunek czerwonego gryfa pomorskiego na srebrnym tle tarczy herbowej, w pełnej postaci, zwróconego w prawo, trzymającego w wyciągniętej łapie mitrę biskupią koloru zielonego z ozdobnymi złotymi taśmami, zwieńczoną niewielkim złotym krzyżem. Poniżej łapy gryfa znajduje się równoramienny złoty krzyż. Gołczewo leży w powiecie kamieńskim. Gminę zamieszkuje ok. 6 tys. osób.

Ośmiokadencyjni burmistrzowie i wójtowie. Rządzą od trzydziestu lat!

W Roku Samorządu Terytorialnego prezentujemy burmistrzów i wójtów piastujących swoje stanowiska nieprzerwanie przez osiem kadencji. Poniższe zestawienie nie uwzględnia osób, które rozpoczęły sprawowanie funkcji w trakcie trwania pierwszej kadencji lub miały przerwę, a następnie ponownie powróciły na urząd. Nie ma też osób, które przeszły na stanowisko władarza z innej gminy. Żaden z prezydentów miast nie sprawuje funkcji nieprzerwanie przez osiem kadencji.

Burmistrzowie

Andrzej Jan Brzeziński

- burmistrz miasta i gminy Janikowo (województwo kujawsko-pomorskie, powiat inowrocławski).

Józef Grzegorz Kurek

- burmistrz miasta i gminy Mszczonów (województwo mazowieckie, powiat żyrardowski).

Marcin Zbigniew Majcher

- burmistrz miasta i gminy Ożarów (województwo świętokrzyskie, powiat opatowski).

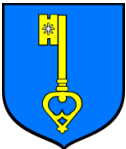
Mirosław Józef Kluk

- burmistrz miasta i gminy Pelczyce (województwo zachodniopomorskie, powiat choszczeński).

Stanisław Rybak

- burmistrz miasta i gminy Koszyce (województwo małopolskie, powiat proszowski).

Ryszard Zych

- burmistrz miasta i gminy Stopnica (województwo świętokrzyskie, powiat buski). Przez sześć kadencji był wójtem Stopnicy. Z dniem 1 stycznia 2015 r. Stopnica odzyskała prawa miejskie.

Marcin Adam Buras

- burmistrz miasta i gminy Morawica (województwo świętokrzyskie, powiat kielecki). W latach 1990 r. – 2016 r. był wójtem gminy Morawica. Od 2017 r. po odzyskaniu przez Morawicę praw miejskich, pełni funkcję burmistrza.

Wójtowie

Województwo dolnośląskie:

Mirosław Kazimierz Haniszewski - Warta Bolesławiecka (powiat bolesławiecki).

Województwo kujawsko-pomorskie:

Krzysztof Roman Dąbkowski – Tłuchowo (powiat lipnowski), Jerzy Izydorski – Osięciny (powiat radziejowski), Jerzy Zająk – Łubianka (powiat toruński), Stanisław Bernard Sadowski – Baruchowo (powiat włocławski).

Województwo lubelskie:

Krzysztof Iwaniuk – Terespol (powiat bialski), Jan Henryk Sikora – Zalesie (powiat bialski), Leszek Waldemar Proskura – Siennica Różana (powiat krasnostawski).

Województwo łódzkie:

Piotr Kuropatwa – Wartkowice (powiat poddębicki), Jerzy Kotlewski – Lgota Wielka (powiat radomszczański), Tadeusz Wojciechowski – Sławno (powiat opoczyński).

Województwo małopolskie:

Witold Morawiec – Oleśno (powiat dąbrowski), Marek Jamborski – Kocmyrzów-Luborzyca (powiat krakowski), Jan Żebrak – Charsznica (powiat miechowski), Adam Alfred Samborski – Racławice (powiat miechowski), Tadeusz Eugeniusz Pitala – Siepraw (powiat myślenicki), Jan Najdek – Budzów (powiat suski).

Województwo mazowieckie:

Janusz Witczak – Chotcza (powiat lipski), Stanisław Stefaniuk – Huszlew (powiat łosicki), Wiesław Zalewski – Strzegowo (powiat mławski), Antoni Jan Krężlewicz – Czosnów (powiat nowodworski), Andrzej Łucjan Skolimowski – Przesmyki (powiat siedlecki), Edwin Mierzejewski – Troszyn (powiat ostrołęcki), Sławomir Stanisław Wawrzyński – Stara Biała (powiat plocki).

Województwo podkarpackie:

Kazimierz Miśkowicz – Krempna (powiat jasielski), Eugeniusz Jan Gałek – Cmolas (powiat kolbuszowski), Edward Jarmuziewicz – Adamówka (powiat przeworski).

Województwo podlaskie:

Witold Łapiński – Poświętne (powiat białostocki), Jan Joka – Jaświły (powiat moniecki), Mirosław Lech – Korycin (powiat sokólski), Józef Zajkowski – Sokoły (powiat wysokomazowiecki).

Województwo śląskie:

Bogdan Ryszard Sośniak – Opatów (powiat kłobucki), Stefan Pantak – Kroczyce (powiat zawierciański).

Województwo świętokrzyskie:

Krzysztof Gajewski – Waśniów (powiat ostrowiecki).

Województwo wielkopolskie:

Marcin Sokołowski – Budzyń (powiat chodzieski), Stanisław Pochyluk – Połajewo (powiat czarnkowsko-trzcianiecki), Józef Jan Podłużny – Godziesze Wielkie (powiat kaliski), Włodzimierz Fraszczyk – Olszówka (powiat kolski), Brunon Wolski – Kaczory (powiat pilski), Marek Zdunek – Gołuchów (powiat pleszewski), Bogdan Kemnitz – Kleszczewo (powiat poznański).

Województwo pomorskie:

Zbigniew Tadeusz Szczepański – Chojnica (powiat wałecki), Tadeusz Roman Kobiela – Sierakowice (powiat kartuski), Zbigniew Walczak – Gniewino (powiat wejherowski).

Fun, dumb storyline